

IZR. TANÜGYI ÉRTESÍTŐ

A szerkesztésért felelős: Kornfeld Gyula.

Megjelenik minden hó 1-én. — Kiadja az „Orsz. Izr. Tanító-egyesület.” — Előfizetési ár: nem tagok számára egész évre 4 korona. — Az egyesület tagjainak díjmentesen jár. — Az előfizetési pénzek és tagsági díjak Györi Adolf egyesületi pénztárhoz, VI. Eötvös-utca 6. szám, küldendők. Szerkesztőségi iroda: VII., Sip-utca 12. szám.

Tartalom: Az új népiskolai tanterv. Irta —rd. — Kísérleti pedagógia és didaktika. Irta Döri S. Zsigmond. — Iskolai könyvtárak létesítése a zsidó iskolákban. Irta Gárdos Mór. — Kisebb közlemények. Irta Rózsa Ede. — Iskolai értesítők. Ismerteti Rózsa Ede. — Könyvismertetés. — Hírek iskoláink életéből. — Vegyesek. — Hirdetések.

Az új népiskolai tanterv.

A lelépett közoktatásügyi miniszter, Berzeviczy Albert, távozása előtt még kiadta és szetküldte a magyar népiskolák új tantervét és a hozzákapcsolt utasításokat.*) Hivatalbeli működésének legfontosabb és egyuttal legsikerültebb ténye volt ez. Az új tanterv, valamint az Utasítások t. i. oly kitünő munka, mely az összes szakkörök feltétlen dicséretét érdemli ki és mely nemesak pótolni fogja a régi, már 28 esztendő óta érvényben levő tanterv hiányait, hanem alapja lesz a magyar népoktatás egészséges fejlődésének, rég óhajtott virágzásának. Korszakalkotó munka ez, melyet a magyar tanítóóság osztatlan örömmel fogadhat, mert egyrészt tekintetbe veszi és megvalósítja azokat az óhajokat és kívánságokat, melyeket a tanítóóság két évtized óta a régi tanterv hibái és hiányai folytán hangoztatott, másrészt pedig teljes összhangba tudta hozni a tudományos követeléseket a gyakorlati élet követelményeivel és a specialis magyar viszonyokkal és állapotokkal. És ez adja meg legnagyobb becsét; az új tanterv így nemesak kitünő munka, hanem megvalósítható is.

Már közel egy évtizede, hogy a miniszteriumban egy új népiskolai tanterv kiadásának kérdésével foglalkoznak. Az 1877-ben kiadott régi tanterv ellen t. i. minden oldalról annyi volt már a panasz, hogy a kérdés már akkor ákuttá vált. De az előkészületek nagyon sok időbe kerültek. A tanügyi kormány összefoglalta azokat a panaszokat és kifogásokat, melyek a tanító-egyesületek gyűlésein a régi tanterv ellen elhangzottak, úgyszintén azokat, melyeket a tanfelügyelőségek hivatalos jelentéseikben vagy két évtizeden keresztül ismételték. E munkálatok azután az Orsz. Közoktatási Tanácshoz kerültek és mintegy alapját képezték a további munkásságnak. Magát az új tantervet aztán

*) Tanterv és utasítás az elemi népiskola számára. — Kiadta a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter 1905. évi június hó 16-án 2202. eln. számú rendeletével. Nettó ára 3 korona. Budapest, Magyar királyi tudományegyetemi nyomda 1905.

ezek alapján a Tanácsban ülő gyakorlati tanférfiak esinálták meg. Az egyes részeket a Tanács plenáris ülésein vitatta meg és dolgozta át. Így jött létre az új tanterv első javaslata, melyet a miniszterium 1899-ben tett közzé, egyuttal felszólítván a magyar tanítóságot, hogy a javaslatot alapos bírálat alá vegye. Ugyan e célból meg is küldötte azt az ország öt legnagyobb tanítóegyesületének: a Magyar Tanítók Országos Bizottságának, az Állami Tanítók Orsz. Bizottságának, a Magyar Tanítók budapesti Kaszinójának, a róm. kath. tanítóegyesületek állandó Bizottságának és a mi egyesületünknek. Az új tantervről akkor számos alapos bírálat hangzott el, egy egész kis irodalom keletkezett róla, de elsősorban a bírálatra felszólított öt országos egyesület terjesztette fel egy-egy memorandumban véleményét.

Egyesületünk akkoriban igen behatóan foglalkozott a tantervjavaslattal. Külön e célra összehívott ülésekben, melyeken fővárosi tagjaink legnagyobb része vett részt, vitatta meg a javaslat egyes pontjait, melynek alapján és vidéki tagjaink írásban beadott véleményei alapján *Bárd* Rezső, mint előadó, egy terjedelmes memorandumot készített,*) melyet közp. választmányunk beható tanácskozás után elfogadott. Az osztatlan népiskola tantervéről pedig egyesületünk megbízásából *Nagy* József bezdáni tanító készített véleményes jelentést,**) melyet a közp. választmány az előbbihez csatolva, a budapesti tanfelügyelőség révén elküldött a miniszteriumba.

Az új tantervjavaslat aztán valamennyi bírálattal együtt visszakerült a Közoktatási Tanácshoz. Az igazi nagy munka csak most kezdődött. Éveken át dolgozták fel a benyújtott bírálatokat és igyekeztek az azokban kifejezett kívánásokat és gyakorlati útmutatásokat értékesíteni és összeegyeztetni a tudományos pedagógiai követelményekkel, — a részleges, sokszor aprólékos kívánalmakat pedig a nagy országos, általános érdekű követelményekkel. E munkával párhuzamosan készült el egyszersmind a terjedelmes Utasítás is, melyet ugyancsak gyakorlati tanférfiak írtak meg és mely szintén a legnagyobb akribiával igyekezett eleget tenni a bírálatokban elhangzott helyes és gyakorlati kívánásoknak.

Büszke önérzettel hivatkozhatunk itt arra, hogy egyesületünk bírálatának majd minden pontját értékesítette a Közoktatási Tanács a javaslat átalakításakor. Még az az eszme, hogy a tantervhez oly Utasítást kell készíteni, mely az általános megjegyzéseken kívül minden egyes tantárgynak részletes tantervét és tanmenetét tartalmazza, egyesületünk bírálatában hangzott el először nyomatékosan. Ez az Utasítás pedig számtalan helyen ugyanazokat az eszméket hirdeti, ugyanazokat a követelményeket emeli ki, melyeket egyesületünk bírálata hangoztatott.

Így jött létre az új tanterv és ez magyarázza meg egyszersmind kitünőségét és azt a ritka tényt, hogy minden oldalról osztatlan örömmel és dicsérettel fogadják. A magyar tanítóság e kitünő munkát a magáénak tekintheti, mert nem nélküle, hanem az ő közreműködésével készült, mert nem egyedül theoretikus elvek vezették a szerkesztőket, hanem elsősorban a gyakor-

*) Lásd a IZR. Tanügyi Értesítő XXIV. évf. 9. sz. 1899. 207—212. old.

***) IZR. Tanügyi Értesítő XXV. évf. 5. sz. 1900. 99—104. old.

lati élet követelményei, hazai iskolaügyünk állapota és viszonyai és a múltnak évtizedeken át szorgalommal gyűjtött tapasztalatai.

Ez új tantervre, mely a miniszter rendelete értelmében már a most kezdődő iskolaévben is kötelező az ország minden iskolájában, még vissza fogunk térni. Hosszabb tanulmányban ki fogjuk mutatni újításait, a régitől eltérő követelményeit, gyakorlati utasításait és számtalan előnyét. Itt csak általánosan akartunk róla megemlékezni ez új iskolaév elején, mely általa kezdőpontja lesz a magyar népoktatás fejlődése egy új korszakának. Egy pontról azonban már most is kívánunk röviden szólni. Az új tanterv a lehető legnagyobb követelményeket fűzi a tanító személyéhez. Nem az egyszerű iskolamestert látja benne, ki az előírt anyagot jól-rosszul elvégzi, hanem a magyar népnek nevelőjét, a magyar kultúra terjesztésének hivatott mesterét, ki alapos tudományos készültséggel, a pedagógia legújabb vívmányainak gyakorlati értékesítésével, fenkölt hivatásának magasztos eszményével és az ember szeretet lángoló hevével szívében neveli népünk gyermekeit és az iskolából kikerült ifjúságot és vezeti egész községe apraja-nagyját. Nemcsak helyes és intenzív gyakorlati oktatást kíván tőle, hanem összhangzatos erkölcsi, értelmi és aesthetikai nevelést. Elvárja tőle, hogy működése helyének sajátos viszonyait, történetét, gazdasági és társadalmi állapotát alaposan tanulmányozza és nevelői munkásságát ezek szolgálatába állítsa. Elvárja tőle, hogy növendékei egészségének ápolója, különös tehetségeiknek fejlesztője legyen és őket mindenképpen előkészítse jövő élethivatásukra. Ösztönzi az egész tanítói kart a továbbképzésre és elvárja tőlük, hogy szünidejüket felhasználják kurzusokon való kiképeztetésre, amelyeken a rajzoktatás, az énektanítás, a tornatanítás, a kézügyesség és gazdasági oktatásnak legújabb módszereit sajátítsák el. De kívánja azt is, hogy folytonosan figyelemmel kísérjék a pedagógiai tudomány további fejlődését, vegyenek részt a szakkérdések egyesületi megvitatásában, hogy így az új módszereket is alkalmazhassák és kipróbálhassák iskoláikban.

Ime ilyennek képzei az új tanterv a néptanítót. Valóban a legmagasabb mérték, mellyel bennünket valaha mértek és az Utasítások szerkesztői ilyennek látják is és vallják is a magyar néptanítót. Megelégedés töltheti el szívünket, midőn végigtanulmányoztuk e gyönyörű munkát, mert hiszen mi tudjuk legjobban, hogy a legjobb tanterv is csak az ily tanító kezében hozhat áldást. De egy régi kinzó gondolat nagyon is lelohasztja megelégedésünk örömét. Ez a tanterv a tanító személyéhez fűzött ez óriási követelményekkel kiegészítő része lesz annak a népoktatási törvénynek, mely még mindig fen tartani kívánja a 300, illetve 400 frtos minimumot. Mily éles ellentét ideal és valóság, munka és bér között! Nem, lehetetlen, hogy az így maradjon. Az a kor, mely a népiskola fontosságát oly magasztos képből rajzolja, mint azt az itt ismerttetett Utasításokban látjuk, mely a néptanító eszményét ily magas mértékkel méri, az nem tagadhatja meg a tanítóságtól az anyagi elismerést sem. A tanítóság anyagi existenciájának biztosítása a második lépés; csak ez fogja, az új tanterv megvalósításával együtt, megteremteni az igazi népnevelést és a magyar nemzeti kultúra virágzását.

*

E sorokat azokkal a szavakkal végezzük, melyekkel *Berzeviczy* Albert az új tantervet ismertető rendeletét zárta:

„Az új Tanterv és Utasítás hosszú tárgyalások eredménye, melyhez sok hivatott tényező, tanítóegyesület és számos tanító hozzájárult. Most átadom a haza tanítóságának ezt a fontos munkálatot. Vegyék hasznát mindennapi nehéz munkájukban, érvényesítsék útmutatásait a gyakorlatban, gyümölcsöztessék az iskolában a nemzet javára. Csak ők szerezhhetnek sikert e munkálatnak, ő nekik kell holt betűjét életre ébreszteni, ők válthatják be a reményeket, melyeket e műhöz kötünk. Ne felejtsek el soha, hogy midőn mindegyik tanító a maga iskolájában kötelességét teljesíti, valamennyien együttvéve a legnemesebb és legnagyobb feladatnak, a nemzet haladásának szolgálatában állanak.“

— rd.

Kísérleti pedagógia és didaktika.

(Folytatás.)

11. A figyelem irányítható és fejleszthető, de az összes növendékeknél nem tehető egyenlővé, mert az az idegrendszernek született és szerzett diszpozíciójától, az érzékszervek alkotásától függ és minden egyes tanulónál a táplálkozás, az elfáradás, az anyagi jólét, az uralkodó képzetek, a kedélyállapot hullámozása szerint változik és az utolsó órák és napok folyamán létrejött benyomások által határozottatik meg.

* * *

Az összes diszciplinákat *Lay* 2 csoportra osztja és e szerint *tárgyi* és *formális oktatást* különböztet meg (Sach- und Sprachunterricht). A tárgyi oktatás a szavakat és benyomásokat megfigyelés útján iparkodik megértetni, a formális oktatás pedig alakítás útján a formák, kifejezés mód megismerésére törekszik; ezért a tárgyi oktatást *megfigyelő*-, a formalist pedig *leíró* oktatásnak nevezi. A tárgyi oktatás keretébe tartoznak: 1. oly tárgyak, melyek a természeti élet megismertetésére törekszenek, mint a természetrajz, a természettan és a földrajz (reális oktatás); 2. olyanok, melyek az emberi élet megismertetését célozzák, mint a történelem, a vallás, a pszichológia, a logika, az ismeretelmélet, az etika, az esztetika és a pedagógia elmélete (humanisztikus oktatás). A formális oktatás keretébe tartoznak: 1. rajzvázlatok készítése, rajzolás, mintázás, modellirozás, kísérletek és kézimunka (zeichnerisch-körperliche Darstellung); 2. mértan és számtan (mathematische Darstellung); 3. a beszédtanítás, szavalás, ének, olvasás, szépolvasás, írástanítás és fogalmazás (sprachliche Darstellung); 4. színművek előadása, játék, torna, a rendszeretetre és egészségre vonatkozó utasítások (leibliche Darstellung).

A tárgyi oktatás minden oktatásnak alapja, amely mint a csira a növény összes szerveit, a természeti és szellemi tudományok főirányait magába öleli, melyek csak a későbbi évfolyamokban válnak lassan több és több ágra. A tárgyi oktatáshoz simuljon minden oktatás, még a nyelvtanítás is, azért ez utóbbinak nem szabad annyira kiterjeszkednie, hogy a tárgyi oktatást háttérbe szorítsa. A népiskolákban ezért csak az anyanyelvet tanítsuk, középfokú iskolákban is előbb csak két és csupán az utolsó években tanítható három nyelv sikeresen. Kivételt az idegen ajkú népiskolák növendékeinél tehetünk, ahol az anyanyelven kívül a magyar nyelv elsajátítására is kell szorítani a gyermeket, ami ugyan sok nehézséggel jár és az említett elvek-

kel ellentétben áll, de hazafias szempontok és a szükségesség ellensúlyozzák a hátrányokat.

*

1880-ban tette közzé Bécsben *Stricker* vizsgálatait a *beszédképzetekről*, amelyek nyomán azoknak egymásra vonatkozó viszonyát alaposabban kezdték tanulmányozni. Különösen francia psychologusok buzdultak fel e munka tanulságos adatain és önmaguk meg mások megfigyelése alapján iparkodtak megállapítani, hogy az egyes ember rendszerint minő beszédképzetekben gondolkodik. A vizsgálatok folyamán kitűnt, hogy nemcsak a beszédképzeteknél, hanem a *felfogás* és *emlékezet* működésénél is egyik érzékünk uralkodó szerepet visz, sőt sok egyénnél az a többi érzék működését egészen háttérbe szorítja. Megkülönböztetünk ennek alapján három típust, u. m.: 1. *látásos* (optikai, vizuális), 2. *hallásos* (auditív, akusztikus) és 3. *mozgásos* (motorikus) típust, még pedig úgy a képzetalkotásban, mint az emlékezet és felfogó képesség működésénél. Ezenkívül sűrűn találkozunk e típusok kombinációival. *Queyrat**) egyik munkájában alaposabban foglalkozik e típusok mi voltával és rendkívül sok példát hoz föl állításainak igazolására. Lássunk ebből a gazdag gyűjteményből mindenik típus működésére néhány példát. *Wigan*, angol orvos, egy arcképfestőről, annak saját nyilatkozatai alapján a következőket állítja: „Ha egy modell lefestésre jelentkezik, mintegy félóraig alaposan megtekintem azt, időről-időre a vászonra rajzolom egy-egy vonását és soha sincsen szükségem hosszú ülésre. Ezután félreteszem a vásznat, hogy más modellekkel hasonlóan cselekedjem. Ha az első arcképet folytatni akarom, akkor az illető embert lelki szemem elé idézem, képzeletemben a székre ültem, s ekkor oly világosan látom annak minden vonását, mintha a valóságban ott ülne és a legélénkebb formákat és színeket vagyok képes így vásznamra vetni. Időről-időre rátekintek a széken ülő képzelt alakra, amelyet minden föltekintéssel ott látok.“ *Vernet* és *Doré* nevű nagy festők szintén csak emlékezet után rajzoltak arcképeket. *Claude Lorrain* egész napokat töltött a római campagne-ban, anélkül, hogy egy vonást is rajzolt vagy festett volna, hanem később műtermébe visszavonulva rajzolta meg képét. *Milton* vak volt már, midőn az „*Elveszett paradicsom*“ festői leírásait megalkotta. *Diamandi* számoló művész látásos típusának működését egy másik tanulmányomban, melylyel e kérdéssel alaposabban foglalkozom, irtam le. (A tanulás technikája 3. fejezet.) Vannak sakkjátékosok, akik lezárt szemmel vagy elfordított tekintettel játszanak gyakran egyszerre több játszmat is. A sakktáblát minden részletével, minden helyzetében, összes figuráival maguk előtt látják, mintha csak tükörbe tekintenének. *Montchal*, a genfi irodalmi társaság titkára, azt írja egyik levelében, hogy egy először hallott szót csak úgy tud megjegyezni, ha annak előbb valami orthografiai formát ad; ha pedig egy érdekes előadást hall, nyomban a hallottak után leírva látja maga előtt annak minden részletét. Mindezen példák a *látásos* típus működésének mikéntjét mutatják be.

Lássunk néhány példát a *hallásos* típus működésére. *Mozart* tizennégy éves korában csak egyszer hallotta a sixtini kápolnában *Allegrí* „*Miserere*“ című művét és otthon emlékezete nyomán írta azt le. Vannak művészek, akik egy orchestertől hallott zenedarabot egyszeri hallás után zongorán lejátszanak. Némely zenész egy partitúra olvasása közben nemcsak az egymásra következő akkordokat véli hallani, hanem az egyes hangszerek hangszínezését is. *Beethoven* sétaközben komponálta darabjait és addig le nem írt

*) *Queyrat*, L'imagination. Páris 1896.

egy hangjegyet sem, míg fejében a mű minden részlete pontosan nem volt kidolgozva. Életének utolsó éveiben, hallását teljesen elveszítve, alkotta talán legkitünőbb művét, az örökbecsű *IX. szimfóniát* és írta meg *Fidelió* című operáját. Némely számoló művész, mint *Inaudi*, számolásközben mintegy hallani véli belsőleg a számokat. Számolási módjának sajátosságait részletesen irtam le már előbb említett tanulmányomban.

S most térjünk át néhány esetre, melyek a *motorikus* típus szellemi működését példázzák. Egy *Ganibasius* János nevű ember, aki szobrászattal foglalkozott, 20 éves korában megvakult. Tíz évi szünetelés után kíváncsi volt megtudni, hogy művészetében mire képes még. Nagy gondossággal körül tapintotta *I. Cosmus*, toszkánai nagyherceg márványszobrát és agyagból oly szobrot faragott, melynek hasonlósága az eredetivel mindenkit méltó bámulatba ejtett. *Ferdinand* nagyherceg ezért Rómába küldte őt, ahol hasonló módon, a leg-tökéletesebb kivitelben készítette el *VIII. Orbán* szobrát. Gyakran figyelhetünk meg felnőtteket és gyermekeket, akik gondolatba merülve, az asztalra firkálnak és rendszerint épen azt a szót, amely gondolatuk középpontjában van.

Igen sok psychologus és pedagógus abban a véleményben van, hogy a legtöbb ember a hallásos tipushoz tartozik, *Ebbinghaus* evvel szemben a látásos típusnak adja az elsőséget.

Az összes idevágó vizsgálatok és kísérletek a didaktikát jelentős kérdések egész sorozata elé állítják. Vajjon iskolás gyermekeknél is észlelhetjük-e, hogy azok szellemi munkájuk nagy részében az említett típusok szerint oszlanak meg? Mi az uralkodó típus iskolás gyermekeknél? Egy-egy osztályban és a különböző életkorokban hány tanuló tartozik az egyes típusokhoz? Velünk született-e típusbeli sajátosságunk s ennek alapján változatlanul marad vagy pedig oktatás által befolyásolható-e az egyes típusok? Ha ez utolsó állítás bizonyulna igaznak, kérdés, hogy meddig terjed akkor az oktatás befolyásának hatalma? Egy és ugyanazon tanuló az oktatás minden szakmájában ugyanazon tipikus sajátosságokat árulja-e el? Mindezen kérdéseket minő utakon és módokon oldhatjuk meg?

Pusztá megfigyelésektől ne várjuk e kérdések tisztázását, hiszen a pedagógia történetének menete igazolja, hogy tapasztalat és megfigyelés évszázadokon keresztül mitse tudtak e problémákról; egyedüli reményünket a *megfigyelés* és *didaktikai kísérlet egyesítésébe* vethetjük. A kísérleti pedagógia ezen ágának tisztázására *Lay* kísérletei voltak legnagyobb hatással s e téren mutatkozik teljes nagyságában elméleti és gyakorlati pedagógiai készsége és rátermettsége. A *helyesírás kérdésének* megvilágítására épen száz izben végzett népiskolai osztályokban és negyvenkilenc izben tanítójelöltekkel kísérleteket, melyeket *Schiller*, *Itchner* és *Lobsien* próbáltak ki és bámulatra méltóan mindnyájan csaknem ugyanazon eredményre jutottak. E kísérletek azt látszottak igazolni, hogy a helyesírásnál a látásos elem a hallásost fölülmulja, de mindkettőjükénél tulnyomóbb a motorikus elem. A gyakorlati didaktikában ez annyit jelent, hogy a helyesírás csak sok írásbeli gyakorlattal és nem szabályok betanulásával sajátítható el. A tanulókkal ezért különböző alakú nyomtatott és írott szövegeket másoltassunk vagy tollba mondás után irassunk. Mindezt a gyakorlati pedagógia ösztönszerűen eddig is tudta és alkalmazta, *Lay**) vizsgálataival azonban az eddigi ösztönszerű eljárás biztos pszichológiai alapot nyert.

Minden tanítással foglalkozó ember megfigyelhette, hogy gyermekek írás, csendes olvasás közben vagy ha mások beszédét hallgatják csendes áhitattal

*) *Lay*, Führer durch den Rechtschreibeunterricht. Wiesbaden 1902 Wessely Ödön dr., Az írásbeli dolgozatok pszichológiája. Wodianer 1903.

beszédmozgásokat végeznek, ami ajkaikon és állukon figyelhető meg. A beszédmozgások a növekedő korról háttérbe szorulnak és Lay kísérleteivel épen azt iparkodott kipuhatólni, hogy a nyelvi oktatásban mily terjedelemben és mily erőben lépnek föl a beszédmozgások. Ezért először is egy gyakorlóiskola második osztályu tanulóit figyelte meg másolás közben s azt észlelte, hogy kivétel nélkül valamennyien kisebb-nagyobb mértékben mozgásokat végeznek állukkal és ajkaikkal. Majd rendszeresen figyelte és figyeltette meg a gyakorlóiskola mind a négy osztályának növendékeit, hogy minő mozgásokat végeznek szavak hallása (elbeszélés), szavak látása (esendes olvasás) és szavak leírása (másolás és tollba mondás) közben. Mint végső eredményt azt konstalálta, hogy szavak másolása és tollba mondása közben végezték a legkevesebb mozgást.

A gyermekek megfigyelésének az az eredménye, hogy mindnyájan *hangosan* gondolkoznak, nemkülönben a helyesírás vizsgálatából levont tények azt bizonyítják, hogy a beszédmozgási képzetek szoros kapcsolatban állanak a hangképek képzeletével és hogy a szóemlékezet megerősödik, hogy ha a hangképekhez beszédmozgási képzetek járulnak. Ez a tapasztalat arra vezette *Layt*, hogy kipuhatólja, hogy valamely *dallam emlékezetben tartásához* mennyiben járulnak a beszédmozgási képzetek, vagy hogy didaktikai nyelven fejezzük ki magunkat, mennyi munkát takaríthatunk meg, ha a dallamot mindjárt szöveggel együtt tanítjuk, ahelyett, hogy azt hangjegyek vagy számok megnevezésével vagy pedig „*la*” szótag folytonos használatával kezdenők meg és csak ezután énekeltetnők a dallamot a maga szövegével. Vizsgálatainak eredménye az volt, hogy a szöveg használatával félannyi ismétlésre volt szükség, mint mikor *la* szótagra énekeltek a gyermekek. Az énektanítás terén uralkodik a legnagyobb zürzavar. Míg a rajz, torna, kézimunka tanítás az utóbbi években nagyot lendült, addig az énekoktatás legelemibb kérdéseiben sem látunk tisztán. Sokan csupán hallás után kívánják ezt a tárgyat tanítani, mások hangjegyek után; egyesek épen *Lay kísérletei alapján a dallamot* mindjárt a szöveggel együtt énekeltetik, mások anélkül, mint pl. *Förster* *), a aki az énekoktatásról szóló nagy módszertani munkájában azt tanítja, hogy előbb számokkal, majd *la* szótaggal és csak azután kell szöveggel énekeltetni a dallamot. Ebben a kérdésben és más hasonlóknak csak a didaktikai kísérlet hozhat minden kételyt eloszlató világosságot.

Későbbi idevágó kísérleteivel azt vizsgálta *Lay*, hogy *szavak és számok felfogása és emlékezetben tartásánál miként viselkednek az egyes típusok* és miként oszlanak meg azok számszerint egy-egy osztályban. Vizsgálatait arra is kiterjesztette, hogy vajjon *minden népiskolai diszciplina* egyes részletkérdéseinek felfogása és emlékezetben tartása közben *egyformán* nyilatkoznak-e meg az egyes típusok. E vizsgálatok a következőket igazolták: 1. Egy-egy osztályban a látásos típusúak a tanulók számának néha harmadrészét, de gyakran több mint felét teszik ki; a hallásos típusúak rendszerint a harmadon alul maradnak és legfeljebb a felig emelkednek. Az összes tanulóknál észlelhetők beszédmotorikus hajlamok, de csak a felénél írásmotorikusok. 2. Némely tanuló szóképzetek felfogása és emlékezetben tartása közben más tipikus hajlamokat árul el, mint mikor számképzetekről van szó. A tárgyi oktatás terén a növendékek legnagyobb része rendszerint olyan típust árul el, aminőt a nyelvi oktatás terén figyelhattunk náluk meg, mindamelllett igen gyakori esetekben eltérések is mutatkoznak.

Tárgyaljuk még néhány szóval azt a kérdést, hogy a nyert eredmények minő hatással vannak a didaktika alapelveire. Foglaljuk mondanivalónkat a következő pontokba:

*) Förster, Wegweiser für den Gesangunterricht. Leipzig 1900

1. A tanuló azon született sajátsága, hogy felfogása, emlékezetének működése és képzetalkotása közben az egyik vagy másik érzék nyomul előtérbe, okozza nagyrészt, hogy a tanulók szellemi tekintetben annyira különböznek egymástól.

2. Minden oktató ismerkedjék meg a képzettypusok lélektanával, hogy azokat az egyes tanulóknál felismerni tudja és hogy tanításánál módjában legyen azokhoz alkalmazkodni.

3. A gyermekek tipikus hajlamainak figyelembe vétele kedvezően irányíthatja a tanítás folyamatát és eredményeit, ami nagy mértékben előmozdíthatja a növendékek szellemi fejlődését.

4. A tanító azért az oktatás minden egyes ágában vessen számot a képzettypusokkal. Az uralkodó tipikus hajlam szolgáljon a tanításban kiindulási pontul, hogy azután lassan és fokozatosan a többi érzékszerv is fel legyen használható a dolgok felfogásánál és emlékezetben tartásánál.

5. Idősebb korokban figyelmeztesse az oktató növendégeit tipikus sajátságaira, hogy ezeknek előnyeit a maguk javára értékesíteni tudják, mert hivatásunk megválasztására és annak megfelelő betöltésére velünk született és a gyakorlat által kifejlesztett típusunk nagy befolyást gyakorolhat.

* * *

Tapasztalati tény, hogy minden ember bizonyos munkaképességgel rendelkezik, melynek alapjául az egyén tulajdonát képező energia szolgál; tudvalevő azonban az is, hogy ez az energia testi és szellemi munkával többé-kevésbé kimerül és hogy az pihenés, nyugalom és alvás által ismét visszaszerezhető. A nevelés és oktatás céljául, nemkülönben az élet feladatául pedig az energia működtetését, a cselekvést állapítottuk meg. *Kraepelin* felismerte, hogy valamely személy pszichikai energiája az illető jellemzésére nagy jelentőségű s azért megalapította a pszichikai energiának kísérleten alapuló tanát. Ennek értelmében ő és mások megvizsgálták az energia viselkedését, ha ugyanazon munkával tartósabban foglalkoznak; kísérletileg iparkodtak továbbá megállapítani, hogy a munkaidő, az alkohol és az iskolában észlelt szellemi elfáradás minő hatással vannak az energia működésére. Egy főkérdést azonban nem vettek az eddigi kísérletek figyelembe, nevezetesen azt, hogy miként folyik le általánosságban egyes tanulók és egész osztályok energiája egy tanítási óra alatt, egy egész napon, egy egész héten s az egész évben. Milyen az energia lefolyása, ha a munka tartalmától egészen eltekintünk és csupán a tartós munkaidőt vesszük figyelembe? Az egészséges emberi organismusnak lélegzése, pulzusának lüktetése, izmainak munkaképessége napról-napra vagy évszakok szerint emelkedik és süllyed; hasonlóképen az emberi test növekedésében is folytonos ingadozásokat észlelhetünk az év folyamán. Mindebből arra következtethetünk, hogy a tanuló energiája is hasonló hullámzásoknak van alávetve. Nem lehet közömbös az oktatás és nevelés szempontjából, hogy ezen kérdések megoldassanak és hogy kísérlet alapján megbízható adatokat nyerjünk az egyes tanulók és osztályok jellemzésére, az oktatási anyag elosztására nézve a nap és az év folyamán, a délelőtti vagy egész napos tanítás kérdésében és a szünidők helyes beosztásában. Rendkívül fáradságos kísérleteket végzett ezen a téren is *Lay*, melyeknek eredményeit a következőkben foglaljuk össze:

1. Minden tanuló rendelkezik bizonyos *pszichikai energiával* és evvel kapcsolatos *pszichikai tempóval*, melyek óránként, naponként, hetenként, hónaponként és évenként folytonos ingadozásokat tüntetnek fel.

2. Ha az egyes tanuló energiájának változásait grafikailag ábrázoljuk, mint ahogy azt ilyen méréseknél tenni szokták, *hullámszerű görbe vonalat*

nyerünk, melynek emelkedései az energia növekedését, völgyei pedig annak süllyedését jelölik meg.

3. Ha valamennyi tanuló psychikai energiájának hullámzó mozgásait egybevetjük, akkor azt észleljük, hogy minden görbének két különösen magasra emelkedő csúcsa van, melyeknek egyike a délelőttre, másika a délutánra esik és hogy a két görbe között föltünő süllyedés észlelhető.

4. A psychikai energia napi maximumát némely tanuló a délelőtt folyamán éri el, mások pedig a délután folyamán s csak kevesen az esti órákban.

Lay vizsgálatait az *egész osztály* energiájának viselkedésére is kiterjesztette, melynek eredményeként a következő tényeket állapíthatta meg:

5. Minden osztálynak saját jellemző psychikai energiája és tempója van, amely ép oly ingadozást mutat föl a különböző időegységekben, mint az egyes ember energiája.

6. Az egész osztály energiájának ingadozásai a nap folyamán szintén hullámszerű görbét mutatnak, s ennek is két kiemelkedő csúcsa és egy azok között elterülő feltünőbb völgye van.

7. Az osztály energiájának maximuma rendszerint délelőtt, de igen gyakran csak délután jelentkezik.

8. Az energia, melyet az osztály délelőtt 7-től 12-ig kifejt, egyenlő vagy csak valamivel nagyobb azon energiánál, melyet az osztály d. u. 2-től 7-ig fejt ki.

9. Az osztály energiája márciustól júliusig észrevehetően süllyed, majd ismét emelkedik; októberben ismét leszáll, hogy azután újra megnövekedjék. (Németországban más a munkaidő és a szünet beosztása, mint nálunk.)

10. A különböző tantárgyak, a tanítási órák közé ékelt pihenők, az egyes szünnapok, a nagyobb szünetek nem gyakorolnak nagy befolyást a psychikai energia hullámszerű mozgásaira; az elfáradási görbék emelkedését és esését azonban némiképen elősegítik vagy hátráltatják.

Feltehetjük ezek alapján, hogy az energia hullámszerű mozgásának mikéntje az ember lényében gyökeredzik és valószínűleg az időjárással és egyéb kozmikus befolyásokkal áll kapcsolatban. A psychikai energiának az egyes tanulót jellemző nagysága és lefolyása a földolgozásban, úgy látszik, velünk született és faji származásunktól, korunktól, de első sorban idegrendszerünk szerkezetétől függ. Az energia lefolyására valószínűleg még más körülmények is lehetnek hatással, mint változó testi és szellemi állapotunk, az alvás, a pihenés, az élelmezés, kellemes és kellemetlen érzelmek, ösztönök, hajlamok, szokások, alkohol élvezete stb. Itt új tér kínálkozik didaktikai kutatásokra, mert a nevelés és oktatás eredményességére nagy előnnyel járna, ha pontosan megtudnók állapítani a psychikai energia működését minden korban és minden iskolanemben, minden népfajnál és az ország különböző földrajzi fekvésű vidékeinek tanulóinál.

Lay kísérlete már eddig is sok eredményt tartalmaznak és sok pedagógiai és didaktikai kérdést tisztáznak. Említsünk csak néhányat:

1. *Helytelen* a munkaidőnek olyatén napi beosztása, mely utóbbi időben magasabb fokú, sőt elemi iskolákban is gyakorlati kivittelt nyert, *hogy az egész tanítási idő a délelőtti órákra helyeztetett.*

2. *Az első reggeli órák* épenséggel *nem a legalkalmasabbak nehezebb tantárgyak felfogására*, dacára annak, hogy erről mindenki meg volt győződve és a tanrendek is e körülmények vételével állapították meg.

3. Azon tanítási órák, melyeket úgy osztunk be, hogy az energia hullámzásának emelkedéseivel essenek össze, eredményesebbek lesznek, mint azok, melyek a hullámvonal völgyeire esnek. Tanrendek készítésénél e körülmény alaposan figyelembe veendő!

4. *Helytelen* a tanévnek olyan beosztása, hogy az évvégi vizsgálatok a

*

legmelegebb hónapokra essenek, amikor az összes növendékek pszichikai energiája csökken.

Lay vizsgálatai először pillantanak be mélyebben ezen fontos didaktikai kérdés lényegébe. Kísérletei sok pozitív eredménnyel jártak és megérdemlik, hogy a belőlük leszűrt tapasztalatok az oktatás és nevelés terén mindenfelé értékesíttessenek.

* * *

Az elméleti és gyakorlati pedagógia mindezekig nem ismerte fel a gyermek hullámszerű fejlődési folyamatának jelentőségét. *Siegert* utalt először a *periodicitás pedagógiai jelentőségére*. *Wiener*, jónévű matematikus és filozofus, négy gyermekének testi fejlődését születésüktől teljes kifejlődésük koráig időről-időre megmérte, miközben azt észlelte, hogy a fejlődés nem egyenletes, hanem majd gyorsabb, majd lassabb. A testi fejlődés is hullámszerű görbét mutat, akárcsak a pszichikai energia, de mint sajátos körülményt figyelte meg azt, hogy a kettő között fordított arány van, ami annyit jelent, hogy amikor az energia emelkedést mutat, ugyanakkor a testi növekedés folyamatában süllyedés észlelhető és megfordítva. A mindennapos tapasztalat is igazolja ez állítás igazságát. Erős növésben levő gyermek tényleg szellemileg némi hanyatlást mutat, mert az emberi organismus erői egyszerre csak egy irányban bontakozhatnak ki, azért vannak a gyermek életében olyan korszakok, mikor a test fejlődik hatalmasabban a szellem rovására és vannak olyan korszakok, amikor a szellemi élet gyors fejlődése megakadályozza a testi erő megnövekedését. Számos kísérletet végeztek, hogy a testi fejlődés legfelölőbb korszakait sikerüljön megállapítani, miközben a legkülömbözőbb szempontokat vették figyelembe. A pedagógia és didaktika szempontjából különösen két korszak jön figyelembe: a *fogváltás* és *pubertás* korra, melyek az organismusban mélyreható változásokat idéznek elő és a testi, szellemi és erkölcsi fejlődés menetében valóságos forradalmat jelentenek. Ezért e kérdés lényegével is tisztában kell lenni az oktatóknak és itt a következők veendőik figyelembe:

1. Kisebb gyermekek megítélése a legnehezebb, mert képességeik még csak kevésbé oszlanak meg.

2. Ha a tanító csak egyik fejlődési korszakában ismeri a gyermeket, akkor gyakran túlbecsüli munkaképességét vagy pedig könnyen lebecsüli azt.

3. Egy tanító sem ismeri még manapság kellő mértékben növendékei testi és szellemi fejlődésének periodicitását, sem pedig azoknak egyéni képességeit. Az osztályok csekélyebb létszáma, a felmenő rendszer, az oktató alaposabb pszichológiai képzettsége, további kísérletek és vizsgálatok szükségesek ahhoz, hogy ezen kérdésben tisztán lássunk és hogy oktatási eljárásunkat a nyert eredményekkel hozhassuk kapcsolatba.

4. Koraérett gyermekek kezdettől fogva kelleténél jobban vétetnek igénybe, pedig jól tudjuk, hogy a korai aratás az anyaföld kimerülését idézi elő. Alsóbb osztályok tehetségesebb tanulói, mint azt a tapasztalat igazolja, a felsőbb osztályokban gyakran közepesek vagy épenséggel gyengék lesznek. A felsőbb osztályok legjobb tanulói pedig fogyatékos munkaképességük folytán az életben viszonylag alárendelt állásokba kerülnek. Szellemileg későn fejlődő tanulókat sokszor a tapasztaltabb pedagógusok is kevésbé tehetségeseknek vagy teljesen tehetségteleneknek minősítenek. Hasonlót észlelhetünk zárkózott és félénk természetű vagy nehéz ajkú gyermekeknél, akik néha nagy tehetséget rejtenek magukban; az oktató félreismeri őket, s folytonos rosszalással és igaztalan vádakkal találkozván, szellemi tehetségeik fejlődésükben megakadályoztatnak.

* * *

Ha az oktató tisztán látja maga előtt azt a kölesönös hatást, melyet a test és a szellem fejlődése egymásra gyakorolnak, akkor mintegy akaratlanul veti föl azt a komoly kérdést, hogy az iskola, melynek legfőbb kötelessége a tanulók testi és szellemi fejlődését elősegíteni, némely intézkedésével és berendezkedésével nem akasztja-e meg gátlólag és károsan a fejlődés menetét? Megbízható feleletet ezen önkéntelen kérdésre csak a statisztika és a kísérlet adhat. A legnagyobb elismerés e téren *Axel Key*,*) stockholmi fiziologust illeti, aki sokoldalú vizsgálataival e kérdést minden oldalról megvilágította. Hazájának különböző iskoláiban 11210 tanulót vizsgált meg és a vizsgálat eredményeként csaknem mindenik, de különösen a nagyobb városok iskoláiban a következő és a magasabb osztályban mindnagyobb százalékban fellépő betegségeket mutatta ki: sápkór, gyakori orrvérzés, étvágytalanság, idegesség, hátgerinc görbülés és skrofula.

Más orvosok a tanulók *hallását* vizsgálták meg, így *Richter* dr. aki Grosswartenbergben 700 tanulót vizsgált meg, kiknek 12·4⁰/₀-a gyenge hallású és 3·3⁰/₀-a nagyot halló volt. Érdekes, hogy a gyermekek legnagyobb része alig tudott e bajjáról, az oktatók is csak a tanulók egyharmadánál ismerték azt fel és az ilyen növendékeket figyelmelleneknek és szórakozottaknak tartották, akiket mintegy fel kellett rázni tétlenségükből, hogy a tanítás menetét kövessék. Természetes, hogy ha ez a legnagyobb megerőltetéssel sikerült néha, utána nemsokára az illető érzékek teljes elfáradása következett be. Így ismerhetik félre az oktatók a gyermek testi és szellemi mivoltát, aminek eredménye aztán az illető tanulók helytelen kezelése lesz.

A *szemvizsgálatok* az alsóbb osztályokban sokkal kevesebb rövidlátót tüntetnek fel, mint a felsőkben. Ujabban a növendékek *fogait* is kezdik vizsgálni és szinte elremitő eredményeket konstatálnak a fogorvosok. Megfelelő útbaigazításokkal és állandó vizsgálatokkal sokat enyhíthetne az iskola e kóros állapotokon. Az *idegesség vizsgálata* is elszomorító eredményeket tüntet fel. *Juba, Schuschny, Ranschburg, Deutsch, Salgó, Jendrassik* stb. kiváló hazai orvosok és egyetemi tanárok a középiskolai reform kérdésében a mult év folyamán megindított vitában szomorú, de való tényeket jelentettek ki. Minden magasabb osztályban évről-évre óriási százalékban növekedik az ideges gyermekek száma s a hibát első sorban az iskolára hárítják, mely helytelen módszereivel, sok és szűk-ségtelen dolgokat felölelő tanterveivel, nagy heti óraszámával valósággal tápláló forrása az idegességnek. Sok megszivlelni valót tartalmaznak ez állítások az oktatók számára, ámbár nagy igazságtalanság e kiváló férfiak részéről, hogy minden bajt az iskola rovására irnak s az idegesség keletkezésének egyéb okait teljesen figyelmen kívül hagyják. Öröklés, a családi élet tisztaságának folytonos súlyedése, a nehéz megélhetési viszonyok, az apák bűne s még sok más körülmény veendő itt figyelembe. *Salgó* dr.***) egy ujabban megjelent és népszerű főiskolai előadásait tartalmazó könyvecskéjére utalok itt, mely a *szellemi élet higiéniájára* vonatkozik és melyet minden művelt embernek, de első sorban pedagógusoknak el kell olvasnia. *Döri S. Zsigmond.*

(Folytatása következik.)

Iskolai könyvtárak létesítése a zsidó iskolákban.

Régen nagy ügyel-bajjal lehetett a tudományokhoz hozzáférni. Csak szájról-szájra járhatott a tudás, mint szép Enéh fiairól az ének. Ha helyben nem lakott a tudós, akinek tudományára a halandó szomjúságot érzett, mehetett utána Bergengóciába. Ha ugyan ez a körülmény jó eleve el nem oltotta

* Schulhygienische Untersuchungen. Hamburg. 1889.

***) *Salgó* dr. A szellemi élet higiéniája. 1905. Franklin-Társulat.

a szomját és pénz is akadt bőven az idegenben való hosszas tartózkodás költségeinek fedezésére.

Később lendített ezen az állapoton az írás mesterségének a megtanulása, de nem valami sokat. Ekkor leirhatták már a tudós beszédeit, írott könyv alakjában el is vihették ide-oda, de ez az írott könyv többnyire oly méregdrága volt, hogy azok gyűjteményével csak fejedelmek büszkélkedhettek jóformán. Így pl. a mi Mátyás királyunknak is potom 30.000 aranyat kellett könyvtárára költenie évente. Volt tehát könyv, de mit ért, hogyha csak keveseknek adatott meg azokba belepillanthatni.

Ami egyébként a zsidó tudományt illeti, arra nézve sok-sok időn át az írás mestersége egyáltalában nem is létezett, miután azt felírni nem is volt szabad. Azt tartották, hogy megszenteltleníti a szájhagyományként élő tudományt, aki az írott betűk mezébe öltözteti. Annak egyedüli szentséges tartói csak az agysejtek lehetnek. Ám később be kellett látni, hogy az agysejtek még sem maradhatnak kizárólagos gyűjtőhelyei a tudománynak, mert ezek a sejtek időről-időre satnyúlnak, befogadó képességükből egyre veszítenek és hogy a nagy emberek, nagy tudósok halálával a tudományból is sok elkallódik. Amint tehát a tudomány anyaga egyre szaporodott, annak felírását minden eddigi hagyomány és szokás ellenére szükségesnek ítélték és „szent tanítónk,” rabbi Jehuda Hanászi nagy művét, a Misnát, habár csak keletkezése után jó hosszú idő múlva is, már tényleg írásba foglalták és írásba foglalták néhány század múlva az egész Talmudot is. Kétségtelen, hogy ez a helyes intézkedés mentette meg a tudomány épségét. Hol volna az ma, ha kizárólag csak az emberi emlékezetre volna bízva? Mert mit is mondanak a Szentírás nyomán az írás jelentőségéről? A következőket: „Az írás a gondolat szege. Megrögzíti a repülő gondolatot. Az emberiség csak az írás segítségével tehetett szert a gondolatok kincsés házára. Írás nélkül mit sem tudnánk a múlttól. Az emberiségnek nem volna története. Írás nélkül minden nemzedék újból kezdené a gondolkozás munkáját. Örökös kezdet volna. Írás mellett ott kezdjük, ahol az elődök végezték. Vagyis van folytonosság a gondolkozás mezején. Míg írás nem volt, nem volt törvény sem. Az embert tehát tulajdonképpen az írás tette emberré.” (Szabolcsi Miksa.)

Hogy mekkora különbség volt a tanulásban a tudománynak leírhatása előtt és után, ez a példa is mutatja. A nagy Akiba rabbinak évek hosszú során át kellett távol lennie hűséges, önfeláldozó nejétől, a szépséges Rácheltől, hogy agysejtjeit a tudománnyal telítse; ellenben Szádjah gaon, a szúrai híres főiskola egyetlen olyan főnöke, akit idegenből hívtak meg erre a magas állásra, abban az időben, amikor a Talmud már le volt írva, az egyiptomi sivár tudományos viszonyok közt is, majdnem teljesen önjerejéből már 20 éves korában a kiváló tudósok közé küzdötte föl magát. Pedig ekkor a tudomány már anyag és mennyiség dolgában is óriási magasságban állott az Akiba korabeli tudomány fölött. Ezt az írás tette.

De amit fennebb az írás fontosságáról idéztem, az igazában csak a nyomtatott írásra illik. Az írás csak megrögzíti a gondolatokat, de azokat általánossá, népszerűvé és könnyen hozzáférhetővé csak a nyomtatott betű teheti. S tényleg, amióta a nyomtatott betű ismeretes, azóta könnyű a tudomány-szomjas ember helyzete. Ma nem kell már a tudós személye után lótnunk-futnunk, mert bevihetjük házukba magát a tudományt.

Korunk a haladás korszaka. Hét mértföldes lépésekben haladt előre az utolsó négy évszázadban minden. A technika, a természettudomány csodáin ámulunk, napjainkban is új meg új felfedezés ejt bennünket bámulatba. De minden eltörpül és jelentéktelenné zsugorodik a könyvnyomtatás föltalálásának korszakalkotó nagy eseményével szemben. Hogy én tőlem száz meg száz mértföldre lakó tudósok, bölcsek tudományát és böles gondolatait kényem-

kedvem szerint a szekrényembe zárhassam vagy akár a zsebemben hordhassam, ez már csakugyan oly vimánya az utolsó négy századnak, amelyhez nincsen fogható. Tény az, hogy Gutenberg fényes szelleme adta az elképzelhető legnagyobb ajándékot az emberiségnek.

A könyv hatása óriási. Mint megannyi fáklyának tekinthető egy-egy könyv, mely az agyvelőben egy-egy mécesest gyújt fel, így oszlatván az ott képzelt sötétséget. Általa a gyarló ember lelke — mint valami kis ökörszem madár, — a nagyok gondolataiba, — mintegy a sasok szárnyaiba — kapaszkodva, a fellegek magasságaiban kóvályog. Legkisebb érdeme a könyvnek, hogy az unalmat távol tartja tőlünk. Ki volna kedvesebb, mulattatóbb, kellemesebb társunk a jó könyvnél? Ha az ember egy igazán hasznos, tanulságos, jó könyv olvasásába van elmerülve, nem is földi lénynek képzei magát: mennyei örömeiket élvez. Röpdöshet ilyenkor körülötte a kisebb-nagyobb földi gond: fittyet hány neki. A könyv által az eszmék, a gondolatok birodalmában, ebben az eszményi köztársaságban, pusztán szellemi életet él az ember; le van vetve róla ilyenkor minden, ami anyagi. Magasztos önfeledtségében egy porcikájává lesz ő is az isteni szellemnek.

De ne tovább! Nem feladatom csak a könyv dicséretét zengeni, amiből úgy se lehetne kifogynom. Hadd térek át tulajdonképeni tárgyamra, amelynek keretében főleg arról lesz szó, hogy melyek az iskolai könyvtár fajtái, mily művek foglaljanak azok mindegyikében helyet, s hogy mi módon szerezzük ezeket össze.

Minden, rendezett viszonyok közt levő iskolánál háromféle könyvtárnak kellene szervezve lennie, u. m. tanítói-, ifjúsági- és kézi könyvtárnak; ezek együttvéve képezik az iskolai könyvtárt.

A *tanítói könyvtár* feladata, hogy mindazokat a műveket, melyek a tanítónak, mint művelt egyénnek, mint szakembernek és mint zsidó embernek épülésére, szellemi hasznára szolgálnak, magában foglalja. A tanítói könyvtár van olyan fontos, mint a másik kettő, sőt azoknál fontosabb is. Mert, hogy mindig hasznot merít-e valamely gyermek abból, ha valamely ifjúsági könyvet elolvas, sok esetben kérdéses; de abból, hogy ha a tanító valamely kiváló pedagógiai munkát vagy más egyéb oly művet elolvas, amely szívet, kedélyét nemesíti, vagy reá akármily irányban jótékonyan hat, a tanulónak magának is bizonyára haszna van közvetve, mert a tanító e művek olvasása által képesebbé válik hivatása betöltésére.

Hogy melyek azok a munkák, amelyek a hazai zsidó iskoláink tanítói könyvtárában helyet foglaljanak, azt egyes embernek nem állhat módjában cím szerint felsorolni. Ezek cím szerint való megállapítása csak egy erre a célra összeválogatott nagyobb bizottság működésének lehet eredménye. Itt egyelőre csak azokat az alapelveket lehet érinteni, amelyek szerint e könyvtárba az egyes művek kiválogatandók.

Az *általános műveltség* szempontjából kívánatos, hogy minden tanítói könyvtárban meg legyenek a magyar szépirodalom remekei, de csupán közepes értékű szépirodalmi munkára semmi esetre ne költsünk; legyenek meg továbbá a világirodalom legnevezetesebb remekművei, de lehetőleg magyar átültetésben, hogy ezzel is a magyar nyelvű irodalmat pártoljuk. A *szakműveltség* szempontjából legyen meg a könyvtárban *a)* minden jelentékenyebb, nemzetközileg elismert jelességű pedagógiai munka, mint pl. Rousseau *Émilje*, Jean Paul *Levanája*, Diesterweg *Utmutatója*, Pestalozzi válogatott munkái stb., *b)* a hazai kiválóbb tanügyi munkák; mint pl. *Felméry Neveléstudománya*, *Verédy Pedagógiai Encyclopediája*, *Peres Neveléstana*, dr. *Kiss Áron A népiskolai oktatás története* stb., *c)* legyenek meg a jobb módszertani és vezérkönyvek, *d)* legyen meg minden tudományágból legalább egy-egy jelesebb szakmunka. Az eddig felsoroltak minden nem felekezeti jellegű iskola könyv-

tárában is helyet kell, hogy foglaljanak, mert e művek bennünket általában mint magyar tanítókat érdekelnek. Ezekhez csatlakozzék még a zsidó iskolai könyvtárakban oly csoportja a kiváló munkáknak, amelyek bennünket főleg mint zsidó tanítót érdekelnek. Ezek — sajnos — hazai nyelvünkön ma még alig kaphatók. Azon kell lennünk, hogy e szőgyenletes állapot azzal, hogy az ilyenmő munkákat keressük, mielőbb megszűnjön. Addig — kénytelenség-ből — idegen nyelvű könyveket is be lehet szereznünk. Így pl. nem szabad hiányoznia egy zsidó iskolában sem egy nagyobb szabású zsidók történetének, mint amilyen pl. a Grätz nagy műve vagy annak összevontabb kiadása; esetleg a Yost-féle vagy a dr. Brann-féle. Hazai nyelvünkön a Csukási-Schön-féle és a dr. Kohut Sándoré való a terjedelmesebbek és jobbak közül. Kizárólag a magyarországi zsidók történetét tárgyalja a dr. Kohn Salamon műve, ennek is ott kell lennie mindegyik könyvtárban. Beszerzendő a zsidó nevelés-oktatás történetét tárgyaló munka, ilyen van a német irodalomban dr. Gudemantól. Minden könyvtárban hely adandó az Orsz. Izr. Tanítóegyesület által kiadott iskolai monográfiák gyűjteményének, az Izr. Magyar Irodalmi Társulat évkönyveinek. Ne hiányozzanak a zsidó költőknek héber nyelvből Makai Emil és Patai József által magyarra átültetett költeményei sem. Általában a zsidó iskolák könyvtárai állandói vevői legyenek minden újonnan megjelenő jeles zsidó vonatkozású műnek. Ez a néhány száz biztos fogyasztó rövid időn belül jelentékenyen föllendítené a magyar-zsidó irodalmat.

Említettem az előbb, hogy a zsidó iskolák tanítói könyvtárainak jegyzékét sikeresen csakis valamely nagyobb bizottság állíthatja össze. A közös jellegű iskolák tanítói-könyvtár-jegyzékének összeállításáról máris intézkedett a közoktatási miniszterium. A zsidó szempontból fölveendő művek jegyzékének összeállítására pedig leginkább az Orsz. Izr. Tanítóegyesület illetékes. Egyesületünknek az ifjusági könyvtár ügyében úgyis van már könyvtár-bizottsága; ez fölvehetné programjába a tanítói könyvtárak jegyzékének összeállítását is. Ez összeállítás legcélszerűbben úgy történhetnék, hogy minden egyes tanító ajánlhatna oly műveket, melyek szerinte a jegyzékbe fölveendők. Ezeket, amennyiben birtokában vannak, át tanulmányozás végett beküldené a bizottságnak. A bizottság azután ezekből és az általa beszerzett művekből kiválogatná a megfelelőket.

Az *ifjusági könyvtár* ügye általánosságban meglehetősen rendezve van a közoktatási miniszteriumnak mult évi 2962. számú rendeletével. Ami kívánásokat, „Északkeleti körünk“ e tárgyban egyik két év előtti ülésén hangoztatott, azok nagyrészt megvalósultak. Nagyrészt mondom, de nem minden tekintetben, mert csak az általános pedagógiai szempontból hangoztatott óhajok mentek eddig teljesedésbe; míg a felekezeti szempontból hangoztatott kívánások teljesülése egyelőre csak a jövő kérdése, reméljük azonban, hogy a közeli jövőé. Nekünk ezuttal ez utóbbi szempontból főfeladatunk e kérdést fejtegetni és vizsgálni.

Nevelésünk általánosságban az „Isten és haza“ jegyében folyik és hármas célja van u. i. embert, magyart és zsidót akarunk nevelni gyermekeinkből; röviden szólva zsidó magyar embert vagy magyar zsidó embert, ahogy kinek e kifejezés jobban tetszik. Három szive azonban senkinek nem lehet egy általános emberi, egy magyar és egy zsidó szive. Ebben a szívtelen világban bizony elég, ha az embernek csak egy szive van is. Ebben az egy szívben azonban harmonikusan egyesüljön az általános emberi, a magyar és zsidó érzelem. Hogy e szép célt elérhessük, hármas csatornán kell tehát a szívet táplálnunk. Az egyiken a minden felekezeti színezeten fölül álló erkölcsi tanításokat eszegegetjük a fogékony szívbe, a másikon a hazaszeretet szent érzelme esörgedez, a harmadikon végül a zsidó öntudat tápláló nedve kerül a szívbe, ahol együvé olvadva, vérré lesznek.

Minden tanítási és nevelési eszközt, tehát az ifjusági könyvtárt is, akképp kell berendeznünk, hogy ezt a hármast cél szolgáltassa. Ifjusági könyvtárunk eddig úgy van szervezve, hogy a két első csatorna teljes erővel vezeti már általa és belőle a jóltevő tápnedveket, de a harmadik csatorna, amely pedig a mi szempontunkból oly annyira fontos, még nincs működésbe hozva. Azon legyünk, hogy ezt is megindítsuk, vagyis sorozzunk ifjusági könyvtárainkba oly műveket is, melyek a zsidó érzést táplálni vannak hivatva.

Mielőtt azonban ezt tennők, még egy dolgnak van hátra. Az ifjusági könyvtárakról intézkedő miniszteri rendelet u. i. közös jellegű iskolákat tartván szem előtt, csak ezek igényeit elégítheti ki teljesen. Akadhatnak a kijelölt könyvek között, sőt bizonyára akadnak is, amelyek zsidó szempontból nemesak hogy meg nem felelők, de egyenesen károsak is. Első dolgnak tehát ezeket kiválogatni, kiselejtezni, nehogy iskoláinkba elnézésből esetleg bejuthassanak. E kiselejtezés szükségét már felismerték mások is. Nevezetesen az Orth. Közvetítő Iroda megbízásából dr. Zsengeri Samu, hazai tanítóságunk egyik jelese, máris azzal a kéréssel fordult az orth. iskolák tanítótestületeihez, hogy segítsenek neki az egyes könyvtár típusok átolvasásában, sőt az átolvasásra szánt könyveket meg is küldte nekik. Az átolvasási munka tehát folyamatban van. A szándék alapján véve egészen helyes. A kivitt azonban másképpen képzeltem. Az ifjusági könyvek ügye ugyanis semmi szín alatt sem ítélhető meg felekezetiármányalati szempontból, hanem csak az egész zsidóság szempontjából. Tehát nem az egyik-másik felekezetiármányalati irodája révén és nem is pusztán orth. iskolai testületekkel kellene e munkát végeztetni. Van nekünk egy oly tanügyi szakforumunk, mely mindakét felekezetiármányalattól távol áll vagy helyesebben mondva mindakettőt egyesíti magában: ez az Orsz. Izr. Tanítóegyesület. Ehhez kellett volna ez ügyben először is fordulnunk és csak ha ez nem akarta volna a megbízást vállalni — amit egyébként alig hihetők — csak akkor lett volna helye az orth. tanítótestületek egyébként helyes irányú külön munkájának.

Azzal azonban, hogy a zsidó iskolába nem való műveket kiselejtezzük, a nagy munkának még csak igen jelentéktelen részén vagyunk túl. A fődolog az, hogy zsidó iskoláinkba bevigyünk olyan műveket, amelyek a zsidó tudás bővítésére, a zsidó öntudat emelésére, a zsidó lelkesedés fölkeltésére alkalmasak. Miután azonban ilyen munkákkal irodalmunk még alig rendelkezik, ezeket csak ezentúl kell még megírni. És ez a feladat első sorban szintén egyesületünkre hármlik, ha ugyan az IMIT nem akar vele e szép hivatásban osztozkodni.

Hogy milyeneknek képelem amaz ifjusági iratokat, melyek az ifjusági könyvtárban zsidó szempontból helyet foglalhatnak, azt nagyon röviden a következőkben fogom kifejteni. Első sorban a zsidó történet nagy alakjait kell azokban népszerű modorban a tanulók elé hozni. Amely nép, amely felekezeti ismeri és szereti nagyjait, az önértékben gyarapodik, az el nem esügged egyhamar, hanem azok nemes példája kitartásra buzdítja. Zsidó tárgyú erkölcsi olvasmányokat nyujtsunk továbbá a zsidó gyermeknek. Ez olvasmányok nemesak az általános erkölcsi érzést mozdítanak elő, de egyuttal a zsidó viszonyokat is megismerné belőlük az ifjuság. Elengedhetlenül szükségesnek tartom továbbá, hogy a régi zsidó költők gyermekeknek, illetve serdülő ifjaknak is való versei arra hivatott kiváló mesterek által lefordítva, az iskolába bevitessenek, ott közösen forogjanak és betanulás, illetve szavalás tárgyát képezzék. Be kell vezetnünk szellemi nagyságainkat iskoláinkba, ahol ne csak Petőfi, Arany, Vörösmarty stb. versei járják, hanem ezek mellett hadd ismerje meg a gyermek Juda Halévi, ibn Gabiról, Mózes és Ábrahám ibn Ezra, Alcharizi és más jeles zsidó költőket is. Kívánatos, hogy amily szeretettel és hévvel szavalja a magyar zsidó gyermek a „Talpra magyar!”-t, „A magyar zászló”-t

és más magyar hazafias verseket, épp oly örömet foglalkozzék héber költőink hasonló jelességű költeményeivel. Vagy tréfás szavalmány kell az iskolában? Arany „Fülemilé“-je, Petőfi „Tintás üveg“-je mellett ott van pl. Ábrahám ibn Ezra „A légy“ c. pompás humorú verse, vagy Gabiról tréfás költeménye egy Mózes nevű fősvény házi gazdáról, aki vendégeit bor helyett vízzel traktálja, vagy pedig ibn Ezrának az a verse, amelyben rossz csillagáról panaszkodik, mely szerint

Ha ő olajjal kereskednék, soh'se lenne éjszaka,
S ha árulna halott-ruhákat, ember nem halna meg soha.

Egy szóval: fel a sorompóval zsidó költőink művei előtt! Elvégre is, ha a zsidó szellemóriások se legyenek otthon zsidó iskoláinkban, hát akkor kik, s viszont, ha a zsidó szellemóriások nem a zsidó iskolában vannak otthon, hát akkor hol? Szükségesnek tartom emiatt, hogy a kiváló zsidó költők alkalmasabb és szebb költeményei művészi átültetésben az olvasókönyvbe, sőt a nyelvkönyvbe is fölvétessenek.

Nehogy azt higgye azonban valaki, hogy az elemi iskolai gyermek nem is óhajt a zsidó nagy szellemekkel megismerkedni. Saját tapasztalatomból tudom az ellenkezőt. Ez idén pl. megpróbáltam V. osztályos tanítványaimon, vajjon érdeklődnének-e a régi zsidó nagyságok iránt és azok életének ismeretetését a földrajztanítással hoztam kapcsolatba. Spanyolország ismertetésénél pl. felemlítettem, hogy ez országban hajdan a zsidó tudomány és költészet fénykorát élte. Mint legnagyobb költőt, megemlítettem Juda Halévit, eseteltem forró vágyódását Cionba jutni, végre szomorú és megható halálát, mely úgy érte, hogy amikor a jeruzsálemi szent templom romjai mellett Cionról szóló nagyszerű költeményének elmondásába volt elmerülve, egy beduin lovas eltaposta. Nyomban reá fel is olvastam Makai kötetéből a szóban forgó költeményt. Gabirólról szólva nem hagytam elmondatlanul azt a legendát, mely szerint egy arab irigykedvén a költőre nagy népszerűsége miatt, megölte és egy fügefá alá temette, amely ettől fogva oly gyönyörű gyümölcsöt termett, hogy hetedhét országból jártak esodájára; valamint azt is elmondtam, hogyan tudódott ki a gaztett. Ábrahám ibn Ezránál felemlítettem, hogy már híres költő korában egyszer magát koldusnak és tudatlannak színelve szállott meg Juda Halévinél, a költő-királynál, aki tanítványának fogadta. Juda Halévi egy izben egy abécé rendbe szedett pürimdal elkészítése közben az egyik betűnél elakadt, ami nagyon búsította. Éjjel ibn Ezra odalopózott a költő íróasztalához és a hiányzó részt szerencsésen nyélbe ütötte. Mikor reggel észrevette a költő-király a kész nagyszerű strófát, így kiáltott fel: „Ezt nem tehette más, csak valami angyal, vagy — Ábrahám ibn Ezra.“ Ekkor aztán csakugyan megismertette magát ibn Ezra, a hírneves költő. Franciaország tárgyalásánál természetesen Rásiról is megemlékeztünk. Itt nem maradt elmondatlanul a Rásiról meg az olmützi érsekről szóló szép legenda. Németországnál Mendelssohn volt beszélgetésünk tárgya. Nála azt a törhetlen akaratot eseteltem, melyet a nagyon szegény gyermek nagy nélkülözések között is tanusított a tanulásban. Felemlítettem előttük, hogy e nagy férfiú gyermekkorában bizony alig lakott jól egyszer is egy héten. A hét elején megvett kenyeret krétával volt kénytelen beosztani és minden nap csakis a krétával megjegyzett részig fogyasztotta el.

A kísérlet meglepő eredményt mutatott. Izidor öcsém, aki valóságos higanytermészet, kész volt egy álló óráig nyugodtan ülni, ha attól tettem függővé, hogy megint a zsidó nagyokról fogok beszélgetni; sőt némelyek még a legvégsőre is képesek voltak érette, arra t. i., hogy a földrajzi leckéiket rendszeren megtanulják. Ebből is láttam, mily érdeklődéssel fogadnának oly ifjúsági művet, mely az ő szellemi álláspontjuknak megfelelően, vonzó modorban ismertetné nagyjaink életét.

Törekedjünk tehát ily művek kiadására. S ha eljön az idő, amikor zsidó költőink és történeti nagyjaink teljesen otthon lesznek a zsidó iskolában, akkor olyan új nemzedék kerül majd ki kezeink alól, amelyben lesz zsidó érzés és zsidó öntudat.

Harmadik ága az iskolai könyvtárnak az u. n. *kézi könyvtár*, vagyis a tanulók tankönyvgyűjteménye. Jól tudjuk, hogy mily sok a zsidó iskolákba járó tanulók között az igen szegény elem, amely könyveit sem képes beszerezni. Ezeket a mi gondunk valamely módon tankönyvekkel ellátni. Leghelyesebb mód, ha tanév végén, talán éppen a vizsgálatok alkalmával, a szülők jelenlétében fölkérjük osztályunk vagy osztályaink tanulóit, hogy tankönyveiket a szegény tanulók részére mi nekünk adják át. Ezeket azután év elején kiosztjuk az arra rászorultaknak, év végén pedig beszédjük tőlük, amennyiben még használható állapotban vannak. Helyes az is, ha a tantestület pl. Fülléregyesületet alakít, melynek tagjaiként nemcsak felnőtteket, hanem felserdültebb gyermekeket is megnyerhet. A havi mondjuk 10—10 fillérnyi tagságdíjat szintén tankönyvek beszerzésére és kiosztására fordíthatja.

Meg vagyok róla győződve, hogy ahol ez a három ágú iskolai könyvtár megvan és annak rendje-módja szerint kellően igénybe van véve, ott ez a nevelés-oktatásnak kiszámíthatatlan hasznára fog válni.

Szerény fejtegetéseim végeztével a következő határozati javaslatot bátorodom szíves elfogadás végett benyújtani*):

a) Mondja ki a körülés, hogy örvendetesen veszi tudomásul az Orsz. Izr. Tanítóegyesület központi választmányának ama tényét, hogy az ifj. könyvtárak ügyét külön bizottságra ruházta; e bizottság munkálkodását figyelemmel kíséri és ahhoz sikert kíván.

b) Arra kéri a körülés a központi választmányt, hogy a tanítói könyvtár ügyét is ruházza e bizottságra és tegye e bizottság feladatává ama könyvek jegyzékének összeállítását, amely könyveknek a tanítói könyvtárban zsidó felekezeti szempontból helyet kell foglalniok; a majdan megállapított jegyzéket közölje annak idején a zsidó iskolák fentartóival és kérje fel őket, hogy tanítói könyvtáraikba a jelzett műveket beszerezzék.

c) Arra kéri továbbá a körülés a választmányt, találja módját annak, hogy kísérletképpen lehetőleg már a legközelebbi tanévben zsidó szellemben írt és a zsidó öntudat ébresztésére alkalmas néhány ifjusági iratot adjon ki és e vállalkozásához az Izr. Magyar Irod. Társaság anyagi támogatását megnyerni igyekezzenek.

Sátoraljaujhely.

Gárdos Mór.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Statisztika. (Ötvös Károly Izr. Családi Naptárából. 1905—1906. 5666.) Az országban az 1903. év végéről szóló miniszteri jelentés szerint összesen 2319 zsidó *hitközség* van. Ezek között anyahitközség 556, fiókhitközség 1828. Kongresszusi hitközség van: 179 anya- és 366 fiókhitközség, összesen 545. Status quo hitközség van: 70 anya- és 169 fiókhitközség, összesen 239. Orthodox hitközség van: 307 anya- és 1293 fiókhitközség, összesen 1600. Az összes hitközségekben működik 407 rabbi és 1330 rabbihelyettes. Horvát-Szlavonországban van 26 hitközség 21 rabbival és 43 rabbihelyetessel.

Kisdedóvó intézet van hazánkban 2742, az óvók és óvónők száma 2845, a tanulóké 247,780. Zsidó *kisdedóvó* intézet van 4, az óvónők száma 5, a tanulóké 274, (124 fiu, 150 leány). A 4 intézet fentartási költsége 6391 koronát tesz ki.

Elemi iskola van hazánkban 16,984, melyekben 30.092 tanuló és tanítónő

*) E határozati javaslat az Orsz. Izr. Tanítóegyesület „Északkeleti körének” 1905. jul. 4-én Eperjesen tartott ülésén felolvastatván, azt a körülés egyhangulag elfogadta

1,837.150 növendéket oktat. Zsidó felekezeti elemi iskola van 486, melyekben 792 tanító és 163 tanítónő 36,168 növendéket oktat, kik közül 31,405 magyar anyanyelvű. A közel ezer főre rúgó tanszemélyzetből csak 9 tanítónak nincs oklevele és az ország 365 olyan tanítója között, akik nem tudnak magyarul, egy zsidó tanító sem akad. A zsidó elemi iskolák fentartási költségei 1,625.021 koronára rúgnak, melyből iskolai póttadó címén 73.306 korona, tandíj fejében 582.246 korona nyer fedezetet. Polgári községek, állam és egyéb hatóságok mindössze csak 179.804 koronával járulnak hozzá ez iskolák költségeihez.

Polgári iskola van hazánkban 329 (117 fiu- és 212 leányiskola), melyekben 923 férfi- és 1636 nőtanító 19.405 fiu- és 28.682 leánynövendéket tanít. Zsidó felekezeti polgári iskola van 12 (6 fiu- és 6 leányiskola), melyekben 48 férfi és 48 nőtanító 897 fiu- és 880 leánytanulót, azaz összesen 1777 növendéket oktat. Magántanuló volt a fiúiskolában 211, a leányiskolában 37. A zsidó polgári iskolák fentartási költségei 102.374 koronát tettek ki, mely összeg hitközségi adó és tandíj címén nyert fedezetet.

Más zsidó felekezeti iskolák. Hazánkban csupán egy zsidó felekezeti alreáliskola van Vágújhelyen, mely már a közel jövőben fokozatosan főreáliskolává fog emeltetni. Zsidó középiskola még a rabbiképző alsó tanfolyama, mely az állami gimnázium IV—VIII. osztályainak felel meg. Felekezeti felső kereskedelmi iskola Nagykanizsán van. Ide sorolandók még a pozsonyi orthodox és a budapesti neolog rabbiképző, továbbá az izr. tanítóképző is. (Hát az izr. siketnémák intézete?)

Zsidó növendék járt: 1.595 a felső leányiskolákba, 10.269 a gimnáziumokba, 3.810 a reáliskolákba, 1.928 a két tudományegyetemre, 679 a kir. József műegyetemre, 282 a jogakadémiákba. A felsőbb tanintézetek hallgatóinak 28,43%-a eszerint izraelita. Gyógyszerészgyakornoki vizsgálatra jelentkezett 49 izr. jelölt. Festészeti iskolába járt 6 izr., az orsz. mintarajz iskolába 24, a szobrászatiba 1, színészeti iskolákba 61, zeneiskolákba 686, bábaképzőbe 48, egyéb szakiskolákba 119, a felnőttek tanfolyamába 191. Iparművészeti iskolába járt 68, a tengerészeti akadémiába 1, a keleti kereskedelmi akadémiába 21, felső ipariskolába 160, ipari szakiskolába 482, iparos tanonciskolákba 6200, felső kereskedelmi iskolákba 2825, női kereskedelmibe 378, kereskedelmi tanonciskolákba 2652 izraelita növendék.

Árvaház hazánkban 98 van, melyekben 352 nevelő gondozott 5.751 növendéket. Zsidó árvaház 7 van 35 nevelővel és 342 növendékkal. Nem zsidó felekezeti árvaházban 83 zsidó vallású növendéket neveltek; az összes zsidó árvaházakban pedig csak egy nem zsidó növendék van.

A fogalmazás tanításának újabb irányairól tartott *Schink* igazgató Boroszlóból előadást a sziléziai tanítógyűlésen, melynek alapgondolatai a következők voltak:

1. A fogalmazvány anyaga leginkább a gyermek látó- és tapasztalati köréből veendő.

2. A reáltárgyak és olvasókönyv alapján feladott kérdéseket úgy kell formulálni, hogy azok a tanulót szabad cselekedetre ösztönözzék.

3. A kérdéseket a lehetőleg legszűkebb határok közé kell szorítani.

4. A szóbeli előkészítés minél rövidebb legyen, és csak a nyersanyag meghatározására és ne a feladat irányára vonatkozzék.

5. A fogalmazvány leírása legjobban az iskolában a tanító felügyelete mellett történik.

6. Az így nyert fogalmazás kitűnő szer a tanuló egyéniségének fejlesztésére; amennyiben az individuális alakítást elősegíti és a művészeti képzés céljainak is szolgál.

7. Helyesírási hibákat ne a tanító, hanem a tanuló javítson egy szójegyzék segítségével, a tanító utólagosan csak átnézze.

8. A leghatásosabb javítás nem az otthoni javítás, hanem az általános osztálykorrektúra, melynél egyes fogalmazványokat felolvasunk és kritika tárgyává teszünk. Ha ez a korrektúra helyes módon történik, az otthoni feladatjavítás feleslegessé válik.

Az óráközi szünetre vonatkozólag *dr. Eulenburg* hírneves orvos-tanár Berlinben a következő alapeszméket terjesztette a német iskolaegészségügyi egyesület elé, melyeket ez elfogadott: 1. Minden tanóra a következőtől szünet által legyen elválasztva. 2. Ez a szünet csak akkor nyer teljes hygienikus jelentőséget, ha a tanulóknak alkalmat adunk egyuttal arra, hogy ez idő alatt az osztályt elhagyja és a szabadban tartózkodjanak. 3. Jövőben iskolaépítkezéseknél az ezen célnak megfelelő üdülőhelyiségekre nagyobb súly fektetendő, mint eddig. 4. A szünetek, a szabad mozgáson kívül, a reggeli elköltésére is szolgáljanak, amit a tanítónak ellenőriznie kell. 5. A szünet nem lehet 10 percnél rövidebb. Különböző tanítási fokokon a szüneteknek nem kell egyformáknak lenniök. Az első három iskolaévben 40—45 percnél tovább ne legyen tanítás egyfolytában, amire aztán 15—20 perces szünetek következzenek. 6. A magasabb iskolákban is ajánlatos volna 45 pernyi tanítás után 15 pernyi szünetet tartani. Egy négy, öt, pláne hatórás délelőtti tanítás folyamán a szünetek reggeltől dél felé haladó meghosszabbítása nagyon is kívánatos.

* * *

Alkoholizmus a tanulóifjúságnál. Az alkohol élvezete a gyermekeknél jobban el van terjedve, mintahogy gondolnók. Miféle könnyelműség, meggondolatlanság, vagy ostobaság kell ahhoz, gyermekeknek szeszes italokat adni, melynek élvezete a növés és fejlődés éveiben még kis mértékben is oly káros! Münchenben nem ritkán a csecsemőkkel sört szoptatnak a tejesüvegből, egy drezdai népiskola egyik alsóbb osztályában pedig konstatálták, hogy az összes gyermekek közül csak egy nem ivott még soha, sokan közülök pedig rendszeresen minden étkezéshez, tehát háromszor napjában kaptak szeszes italokat, leginkább sört. Lipszében egy hetedik (II.) osztály 4 hét-nyolc éves tanuló közül tizennégyen beismerték, hogy már részegek voltak, 24-en, hogy már többször ittak pálinkát, 17-en sört és 15-en, hogy már gyakran a tanítás előtt is ittak már pálinkát és sört. Ezek szomorú jelenségek és sürgős szükség van arra, az összes néprétegeket, a legalsóbbakat is, az alkoholnak a gyermeki szervezetre való káros hatására figyelmeztetni. *Dr. Bayer* igazgató e tárgyban a következő statisztikai kimutatást teszi közé, melyet egy, a vezetése alatt álló bécsi népiskolának 591 mindkét nembeli gyermeke közt nyert:

<i>Osztályzatot nyertek,</i>	<i>jó előmenetel</i>	<i>elégséges</i>	<i>elégtelen</i>
akik sohasem ittak szeszes italokat,	41·8%	49·2%	9%
akik néha ittak,	34·1%	56·6%	9·5%
akik naponta egyszer ittak sört stb.,	27·8%	58·4%	13·7%
akik naponta kétszer ittak sört stb.,	24·9%	57·7%	18·3%
akik naponta háromszor ittak sört stb.	—	33·3%	66·6%

Hasonló eredményt nyertek egy hollandi iskolában is. Minél rendszeresebben és gyakrabban isznak tehát a tanulók szeszes italokat, annál rosszabbak a tanítás eredményei, míg azon tanulók, kik sohasem isznak, a legjobb eredményt tudják felmutatni. (Aus der Schule — für die Schule).

*

A herbarti pedagógia barátjainak egyesülete a minap tartotta 14. közgyűlését *Rein dr.* elnöklete mellett Thüringiában, melyen *Trüper* igazgató Wenigenjenából „*Fiúk és leányok közös nevelése és tanítása*“ címén rendkívül érdekes előadást tartott. Ennek főgondolatait a következőkben adjuk:

Ámbár ezen kérdéstről az utóbbi években sokat irtak és beszéltek, ennek megbeszélése e körben sem fölösleges; mert sok dologról balitélet uralkodik, sok még homályos, ez előadások gyakran csak jelentések azon országok berendezéseiről, melyekben a közös nevelésről már tapasztalatokat gyűjtöttek, nem ritkán csak jaja-kiáltások a nőmozgalom vezetőinek köréből vagy kisebb városokból, melyek „magasabb iskolabajok“-ban szenvednek.

Nálunk a közös nevelés még csak sokat megvitatott problema, az amerikaiaknál természetesnek látszik. A következőkben ezen kérdést minden oldalról megvilágítva adjuk elő.

A népközösség őseredete a család. Itt a nemek keverve vannak. Ahol ez nincs meg, az nem válik a felcseperedő gyermekek előnyére. Csak ahol fiúk és leányok vannak a családban, előnyösek a harmonikus fejlődés előfeltételei. A család azonban

a legtermészetesebb nevelőintézet. A családi élet tehát az iskolát is közös nevelésre utasítja.

Minél jobban magán hordja az iskola a család képét, annál inkább kifejezője a néperedetnek. Mert az egészséges népéletben a nemek közössége uralkodik. Csak a természetellenesség és a szükség (klastromok, kaszárnyák, fegyházak) választják el a nemeket. Ahol a nemek ezen különválása nem a szükségből ered, ott természetellenességre vezet.

Egyszerű viszonyok közt, falun és részben kis városokban is, nem találjuk még a nemek elválasztását az iskolában. Csak a magasabb műveltségű latin eredetű társadalomban találják ezt természetesnek. Nem hiányzanak kísérletek a művészetet és tudományt a nők számára népszerűsíteni. És ezen törekvésnek mindent nőiessé tenni, a hypernőiesség az eredménye. Ez megteszi hatását a férfivilágra is. Kulturális, igazán emberi szempontból tehát a nemek közös nevelését kell követelni.

A közös nevelés lehetségessé teszi a *nőkérdés* megoldását is. Nem a túlzó női jogokért harcolóknak akarunk igazat adni, kik a férfi és nő szerepét fel akarják cserélni. A nők ne legyenek férfiakká; de ha nem adatott meg nekik a családban természetes rendeltetésüknek élni, legyen hivatásuk, mely őket nemcsak az éhségtől óvja meg, hanem tartalmat adjon életüknek is. A nő ne vágyjék olyan foglalkozásra, mely csak férfinak való; mert férfi és nő *egyenértékű* ugyan, de nem *egyforma*. De a nevelőintézetben nem hivatásról van szó, hanem általános embernevelésről, a természetes tehetségek és erők harmonikus fejlődéséről. És ha ez szükséges a fiuknak, nem szabadna ezt a leányoktól sem elvonni, azoktól sem, kik majdan a családban mint háziasszonyok és anyák fognak élni, mert az okos asszony itt is annyit és gyakran még többet ér, mint az okos férfi.

Az Egyesült Államok 340 városa közül csak 19 nagyobb városban tanítják külön a leányokat. Mindenünnen a fiuk és leányok közös tanításának előnyös voltáról tesznek jelentést. Finnországban, Svédországban, Norvégiában, Dániában, Hollandiában, Belgiumban és a Svájcban a közös nevelés jó eredményt mutatott. Az 1880. brüsszeli nemzetközi pedagógiai kongresszus és a londoni nőikongresszus mellette nyilatkoztak. Csak a spanyol kongresszusi tagok nyilatkoztak ellene. Ellene voltak a gyóntatók is erkölcsi veszélyek miatt. Spanyolországban ez érthető az éghajlati viszonyok miatt, melyek az ifjuság korai érettségét okozzák. Válsunk a veszélyek nem a természetben rejlenek, hanem kulturális és társadalmi életünk tulhajtottságában, tehát a természetellenességben. Épen a közös nevelés fogja a vágyat, melyet a két nem egymásra gyakorol, tompítani; a közös munka következtében minden hamis szentimentálisság a közlekedésben meg fog szünni. Valódi pajtáskodásnak a szelleme fog meghonosulni. A fiatal emberek és leányok majd jobban ismerkednek meg egymással, mint ahogy a mai felületes társadalmi közlekedés mellett ez lehetséges. Férfiak és nők nyiltabb szemmel lépnek majd a házasságba, ahogy az most történik. Végül a következő vezéreszméket ajánlja elfogadásra:

1. A két nem egyesítése összes iskoláinkban természetes és praktikus, miután a család és a társadalom szervezetének és jellegének megfelel.

2. Ez jogos, igazságos és pártatlan, mert az egyik nemnek épen úgy hozzáférhetővé teszi a műveltséget, mint a másiknak.

3. Az egyesítés takarékosági és pénzgazdasági szempontból legmegfelelőbb, mert ezáltal az iskolák számára előírányzott pénz a legjobban fel lesz használva.

4. Előnyösen hat a növendékek szellemének, erkölcsének és szokásainak fejlesztésére.

5. Megkönnyíti úgy a szülők, mint az iskolák vezetői és tanítóinak nevelési feladatát és előnyösen hat a családi és iskolai életre, valamint a tanítás menetére. (Der deutsche Schulmann.)

A vörös tinta. A vörös tinta szükséges rossz, mondják a bölcs pedagógusok. Hogy rossz, az bizonyos, de hogy szükséges is, az még nem olyan eldöntött dolog. Vizsgáljuk csak meg a dolgot közelebbről. A főhiba, mit növendékeink a fogalmazásnál ejtenek, szemléltetési hiba. És ez a leggyakoribb. Egy kis leánynak azt az ismeretes mesét kellett leírnia, mikor a bak a tükörben meglátva képét, nekiment a tükörnek. A leányka úgy írta: *belement* a tükörbe. Most a „belement“ egy vastag vonást kap és a margón megjelöltetik. Ez a hiba kétségen kívül arra vezethető vissza, hogy a

gyermek az egész eseményt nem látta. A „belement“-nek „nekiment“-re való kijavításával tehát nincs is segítve a dolgon. Alapos javítás az volna csak, ha a dolgot újra kezdeném, a gyermeket arra bírnám, hogy a cselekményt tényleg lássa és átélje, azután pedig elő is adja. Persze ha a fogalmazvány mondatról-mondatra elő volt „készítve,“ akkor ezen újakezdésnek nincs semmi értelme. De tulajdonképen ez a főhiba is. Mert a gyermeknek a mesét *előgondolták*, nem tartotta szükségesnek, hogy maga is gondolkodjék. Egyszerűen visszaidézte a tanító szavait és akkor a rokonhangzásu „belement“ és „nekiment“-eket felcserélte egymással. Ez gondolkodó emberrel meg nem történhetik. Mi is tévedünk ugyan és *elszóljuk* és *elírjuk* magunkat, de a hibára magunk is rájövünk. De nem úgy a leányka, ki nem tudta hibáját megérteni. Csak mikor az eseményt plasztikailag megmutatták neki, lett a dolog előtte világos. Ilyen, a hamis szemléltetésből származó hibákat különben minden tanító tapasztalhat és nem ritkák az ilyen kitételek sem: Ezen ünnepély utóhangja egy rossz gyomor volt; vagy: Az égboltozat ölébe fogadta a leáldozó napot. És így tovább. Ezen dolgok azonban el fognak tűnni, ha olyan előadásmódot honosítunk meg, mely nem akar idegen minták után indulni, hanem tért enged a szabad gondolkodásnak.

Nyelvtani és helyesírási hibák természetesen gyakran fordulnak elő, pontozási hibák még gyakrabban; különösen kezdetben, amidőn a gyermekek az írás technikájával küzdenek még. De itt is kétségbe kell vonnunk azt, hogy a fogalmazvánnyal ez ellen hathatósan küzdeni lehessen. Első kérdés, vajjon a vörös tintával küzdjünk-e általában ellene? Kezdetben semmiesetre sem. Akkor a gyermeki előadás még olyan gyengéd fácska, hogy a kés csak rombolhat. Minden vörös vonal egy-egy véres seb, melyet a gyermek önbizalmán ejtünk. És ettől az önbizalomtól, a saját kifejezőmódjához való bátorságától függ minden. Szerencsétlen gondolat az is, ha a végén a hibák meg vannak számlálva. Mintha a gyermeki egyéniséget collstokkal akarnók megmérni. Ezek a kicsinységek megölik az egészséget. Mert hogyan tanuljon meg valaki szaladni, ha folytonosan „állj!“-t vezényelünk?

A sok hibajavítás folytán a gyermekek nagyon keveset irnak. Mert ha a tanító mindazt, amit a gyermekeknek írni kellene, korigálni is akarná, lassan, de biztosan a hülyeség felé haladna. Keveset iratunk tehát, hogy sokat korigálhassunk. Pedig fordítva helyesebb volna. Sokat irogatni, keveset javítani, vagy még jobb, semmit sem javítani.

A fogalmazás szabad gyakorlat legyen a saját tapasztalat bátor kifejezőmódjával, aminél a tanító, mint tanácsadó barát álljon a gyermek oldalán, nem pedig mint folytonosan gáncsoló censor. Ebben az esetben a fogalmazvány a tanítás virága volna és hidat képezne az iskola és az élet közt. És amit átküldünk ezen hidon, az ezerszeresen térülne meg szeretet és öröm alakjában.

Tudom, hogy az eretnekség gyanujába keveredem azok szemében, kik a korigálással szorgalmuk és buzgóságuk *látható* jeleit akarják mutatni; nem kevésbé bántom azokat, kik ezen látható jelekből az iskola organizmusának egészségi állapotára akarnak következtetni. De ez nem baj. Csak nevetnem kell azon, hogy éppen azok, kik minden rendelkezésükre álló eszközzel oda törekednek, hogy az iskola egy holt, de jól járó gép legyen, beszélnek élő szervezetről! És jellemző, hogy ilyenkor sohasem gondolnak olyan lényre, mely magától fejlődik, naggyá és erőssé lesz! Mindenha szükséges egy szervező is. A „szervezőképesség“ a legfényesebb találmány, melyre a kis emberek jutottak, hogy ők is tehessenek valamit. Ha valaki *egy* szakmában sem tud tisztességes munkát végezni, ha nincs kedve és türelme szerény katedráján éveken keresztül ülni, ha a tanítás neki unalmas és a gyermekek közönyösek, bizonyosan szervezőképességet fog magában felfedezni. Összeállít listát lista után, felfedez új módszereket arra nézve, hogyan lehet az egész iskola füzeteit gyorsan és jól korigálni és meg több ilyen hősiességet. És ezekkel *iskolaszolga tehetségekkel* a folytonos „organizálás“ együtt jár.

Mi tanítók már meglehetősen tekintélyt szereztünk magunknak a világ szemében. A bot már nem tartozik okvetlen cimerünkbe. Ha még most a vörös tinta foltjait is eltüntetnök ujjainkról! Hivatalos alkalmakkor gyakran lehet hallani, hogy *x* vagy *y* mily nagyra becsüli a tanítóságot. Nem tehetek róla, de én reám ez olyan benyomást tesz, mintha azt mondanák: Ki nem állhatom ezen embereket! Ezzel azonban nem kellene törődni, ha csak más forrásból eredne ez a vélemény. Ha most valaki minden mozdulatában fölösleges méltóságot fitogtat, azt mondják: Ez csak tanító lehet! —

Ha egyszer már így hangzanék: Ki is az a vidám ember, ki úgy ugrándozik, mint egy kecskebak? ki annyira szívből kacag és mindennek úgy örül, mint egy gyermek? Az csak tanító lehet!

Ez aztán pompás volna! (Otto Anthes: Der papierne Drache.)

Magánórák. Aki hivatalt vállal, szerződést köt a munkaadójával. Kötelessége a vállalt munkát elvégezni, joga fizetést követelni és a megmaradt idejével szabadon rendelkezni. Az utóbbi követelés már az üdülés szempontjából jogos. Az alvást ebből szeretnők kikapcsolni. Ez feltétlen nyugalom, míg az üdülés azon erők szabad és kényszer nélküli műveltetése, melyek a tulajdonképeni munkánál szunnyadoznak, de cselekvés után vágynak. A természet nem alkotta ezeket haszontalan tehernek, hanem azt akarta, hogy egyoldalú foglalkozásunk dacára *egész* emberek maradjunk. Ebből az következik, hogy a munkának nem szabad egész életerőnket felemészteni, különben semmi sem marad az üdülésnek. Hogy egy, a munkától teljesen elnyűtt ember képtelen az egészséges üdülésre, ép oly igazság, mint ennek ellenkezője, hogy egy ember, ki csak multságainak él, alkalmatlan a komoly munkára. És mégis csak az utóbbit ismerik el általános igazságnak. Pedig szükségtelen hangoztatni, hogy munka üdülés nélkül nemcsak nem méltó az emberhez, hanem lehetetlen is. „Nappal munka, este vendégség; Savanyu hetek, víg ünnepség“, mondja Goethe és bizonyára nem létezik jobb recept, melyet az embernek testi és lelki egyensúlyának megtartására rendelhetnek.

Nagyon nehéz dolog életerőnket munka és üdülés közt igazságosan megosztani. Ezen megosztáson dolgozik szociális fejlődésünk nem csekély része. A munkaadó mindig hajlandó lesz minél nagyobb részt a munka számára követelni, a munkás pedig a másik oldalon küzd. A mi foglalkozásunkra nézve a história fejlődés úgy alakult, hogy bizonyos óraszám lett meghatározva. Ehhez járul a készülés, feladatjavítás, továbbképzés, ami együttvéve igen szép ráadást képvisel. Feltéve, hogy ebbe már belenyugszunk, a küzdelem munka és üdülés közt még korántsem sincsen megvíva; mert a nagy küzdelem mellett folytonosan kicsiny határvillongások is előfordulnak: az üdülés túlkapása a munka és a munkáé az üdülés rovására.

Hogy az első túlkapást lehetetlenné tegyék, megvan — nem akarjuk mondani, hogy csakis ezért — a felügyelet intézménye. A munka túlkapásaihoz tartoznak a magánórák; mert ha az üdülés ideje a munkaerőre nézve pihenést jelent, akkor a munkaerő továbbfeszítése a magánórákban a szükséges üdülés megrövidítését jelenti. Sokan erre azt felelhetnek, hogy nincs szükségük üdülésre és hogy szabad idejüknek felhasználása az ő magánügyük. A gyakorlat nem fogadhatja el ezen ellenvetést; mert az üdülésre vágyó erők nem egykönnyen mondanak le jogukról, kik erőszakolják ezt, akárhogy ellene szegül is az akarat. És így a magánórák nemcsak a nyugalmat rövidítik meg és kisebbítik ezáltal a munkaerő frissességét, hanem fogyasztják egyenesen azt az erőt is, mely a hivatás tulajdona. De történik egy nyilvánvaló határsértés is; ez ott követtetik el, hol a dolog legelrejtettebb, az otthoni készülésnél és az ép oly kötelező továbbképzésnél. Hogy egy ilyen köztulajdon elsajátítása az iskola hátrányára van, az kézen fekszik. Tanuul hívjuk fel azokat, kik magánórákkal vannak megáldva: Nem ellenségei az ilyen órák iskolánknak? Nem emésztenek erőnkéből? Nem akadályozzák hivatásos továbbképzésünket?

Aki nyílt és becsületes szemmel nézi a dolgot, céhünket ilyen vizsgálódásokkal a vádlottak padjára fogja ültetni. De akit vádolnak, annak joga van a védelemre és ez nem esik messze a vádtól. A vádat közelebbről vizsgálva, csodálkozva kérdezzük: Ha az iskola ilyen nyilvánvalóan megkárosíttatik, nem veszi azt észre az iskolahatóság is? Ha igen, miért nem gátolja meg? Jól tudjuk, kiadtak magánórákat megszorító rendeleteket is, de ép oly jól tudjuk azt is, hogy a hallgatag elnézés egyes esetekben tulmegy a megengedett határokon. A legegyszerűbb megoldás az volna, ha kimondanák, a tanítók hivatásukban nincsenek egészen elfoglalva, munkájuk sokkal kisebb, hogy egy *egész* férfi erejét lekötné. Ezen megoldás örültsége csak akkor világlik ki egészen, ha a következtetést folytatjuk és arra az eredményre jutunk, hogy a tanítóknak több heti órát kell adni.

Hol van hát a megoldás? Kérdezzük csak az egyeseket: Azért vállal-e magán-

órákat, mert fölösleges erőt érez magában? Mulatságból teszi-e? Bizonytal nem. A kereset miatt teszi. Akkor tehát a kapzsiság volna a baj forrása? Ep oly kevésbé. A legtöbb esetben szükségből teszi, gazdasági existenciája érdekében. Itt van megint az a káros konfliktus, hivatásunk és gazdasági helyzetünk közt, mely céhünket kezdettől fogva változatlan formában kíséri. Régi időben a tanító szabad idejében béresnek mehetett. Sok falusi tanító még most is félparaszt, a városi tanító pedig kénytelen magánórát vállalni. Igaz lehetett a becsületes szabómesternél, ki egyúttal iskolamester is volt, hogy tanítása csak *fél* férfierejét vette igénybe. Mai napság azonban a vizsgák és felügyelők folytonosan lelkünkre kötik: az iskolának a férfi *egész* erejére van szüksége. Büszke örömmel látjuk munkánk ezen emelkedő jelentőségét, de ép oly határozottsággal helyezzük melléje követelésünket is: akkor hivatalunk teljesen és méltóan táplálja is emberét. Mindkét követelés együtt fennáll és együtt elesik, azaz mindaddig, míg hivatalunk nem táplál eléggé, nem követelheti egész erőnket sem; és ebben rejlik a főoka annak, hogy ilyen határsértéseket nekünk elnéznek. Mellékkeresetünk kisebbiti szegénységünket a nyilvánosság előtt, és óvakodnak lépni a sebről a flastromot, mellyel azt befedjük. Borzonganak a meztelen nyomor látványosságától.

Ezzel a szemrehányás, hogy a magánórák megkárosítják az iskolai munkát, visszaesik munkaadónkra. Avagy nem igazságtalanság-e, egyrészt beismerni, hogy hivatalos működésünk megkívánja az üdülést és kerülő úton, elégtelen fizetés által bennünket arra kényszeríteni, hogy az üdülésre szánt időt kemény magán munkával töltsük el?

Tudjuk, hogy ezen elmélkedés nem fog mindenütt tetszésre találni: Nem kell a mankót kárhozgatni, mely bennünket támogat! Helyes, de nem nyom-e bennünket is? Amint most áll a dolog, a magánórák azon régi baj folytatása, melyen a mi céhünk régóta laborál. Az elismerést, hogy a tanítás a férfi egész erejét követeli, meghozta már céhünk történeti fejlődése; az ellenköveteléssel: anyagi szabadsággal, azaz a mellékkereset mankójától való felszabadulásával, a történet még adósunk; de meg fogja hozni, egyesek vonakodása ellenére. (Pädagogische Zeitung.)

Rózsa Ede.

I s k o l a i é r t e s í t ő k.

Ismerteti: Rózsa Ede.

(Folytatás.)

23. *A miskolczi Erzsébet izr. népiskola értesítője az 1904—1905. tanévről.* XIII. évfolyam. Összeállította: *Schlesinger* Armin, leányisk. igazgató, *Krausz* Simon, fiúisk. igazgató. A tantestület hivatása magaslatán állva, sohasem lankadó buzgalommal iparkodott a gyermekek szellemi és lelki nevelésén fáradozni. Hogy minél sikeresebben teljesíthesse hivatása reá róttá kötelmeit, havi értekezleteket tartott, melyeken az osztálytanítók jelentést tettek a növendékek erkölcsi magaviseletéről és az egyes tantárgyakban tett előmenetről. Tanácskozás tárgyává tétetett az egyes tantárgyak tanítási módszerének megvitatása, a tanítás és nevelés összhangzatos vezetése, a rendtartási és fegyelmi szabályok helyes alkalmazása; mindmegannyi fontos kérdés az iskola beléletéből. A tantestület 19 tagból állt. A tanulók száma 906 volt. Azonkívül gondoskodott a hitközség 956 más intézetekbe járó izr. tanuló hitoktatásáról is. Egyesületünk majdnem minden kiadványát használták.

24. *A nyitrai izr. hitközségi népiskola értesítője az 1904—1905. tanévről.* Az izr. iskolaszék megbízásából közli: *Stark* Samu, ig.-tanító. A tanítótestület a töle megszokott buzgalommal nemcsak arra törekedett, hogy az előirt tananyagot feldolgozza és a kitűzött tancélt elérje, hanem kiváló gondját képezte a reá bizott tanulóifjuság vallásos nevelése, mert napjainkban a felekezeti iskola feladata, hogy a szülői ház mulasztásait lehetőleg pótolja. Nagy súlyt fektetett a minden szép és nemes iránt fogékony gyermeki szivek és kedélyek képzésére, mert materiális korszakunkban az iskolának ellensúlyozni kell a reális életfelfogást. Évek óta tapasztalja a tantestület, hogy a tanulók németül egyáltalában nem beszélnek s dacára annak tanították a német nyelvtant a III. osztálytól kezdve heti 2 órában. E bajon segítő, a tanítótestület megokolt javaslatot terjesztett az iskolaszék elé, hogy a tanulók német nyelvtan helyett könnyebb német olvasmányokat fordítsanak magyarra és a direkt módszer szerint gyakorolják a német beszédet, s úgy progresszive a német nyelvtan

mint tantárgy, az iskolából kiküszöböltessék és a nyert idő a magyarra fordíttassék. Az iskolaszék hozzájárulását egyelőre csak a folyó tanévre adta meg. A tantestület 9 tagból állt. Növendék 533 volt. Egyesületi kiadványainkat használták.

25. *Értesítő a székesfehérvári izraelita vallásközség elemi iskolájáról s a vallásközség felügyelete alatt álló hitoktatásról az 1904—905-ik tanévben.* Kiadja a *tanítótestület*. A tantestület minden tőle telhetőt megtett, hogy a reája bízott gyermekeket hazafias és vallásos polgárokká neveljék. Ezt dacára annak, hogy járványos betegség miatt az iskolát két ízben is be kellett zárni, elérték, ami csak a tantestület kiváló buzgalmának és szorgalmának köszönhető. Az ifjusági és tanítói könyvtárt ezidén 120 kötettel gyarapították. A tantestület 7 tagból állt. A gyermekek száma 213 volt. Gondoskodott a hitközség 310 olyan tanuló hitoktatásáról is, kik más intézetekbe jártak. Az iskola összes költsége 12.732 volt, miből a hitközség 6931 koronát fedezett. Az egyesület könyveit használták.

26. *A pápai izr. aut. orth. hitközség polgári fiúiskolájának és elemi iskolájának értesítője az 1904—1905. tanévről.* Az iskolaszék megbízásából közli: *Schor Ármin*, polg. isk. igazgató. Bevezetést *Schor Ernő*, újonnan megválasztott polgári iskolai tanár irt az értesítőbe. Cikkének első részében az újabbkori pedagógiai irodalom ellen szól, mely szerinte nem tapasztalatok után, hanem a zöld asztalnál íródott. Pedig nekünk olyan művekre volna szükségünk, melyek az életet tükröznék vissza, nem az íróasztal világát. Ez két óriási kárt szüntetne meg: kiirtaná a pedagógiai irodalom teréről azt a rűt tudományos pózt, melyet annyi kontár erőltetett magára és lehetővé tenné, hogy az így származó, igazán tudományos értékű műveket szívesen megismerné talán a nagyközönség is és nagyobb kedvvel olvasnák, keresnék maguk a tanférfiak, mint manapság, mikor a sok kontár ugyancsak rontja, sőt nagy mértékben el is rontotta a levegőt. A tantestület 20 tagból állt. Növendék volt 438.

27. *A pozsonyi orth. izr. hitközségi elemi fiú és leányiskola értesítője az 1904—905. iskolai évről.* VI. évfolyam. Irtá: *Kohn Vilmos*, népiskolai igazgató. Az intézet a lefolyt tanévet a nemzeti és vallásos nevelés szolgálatában buzgalommal és kitartó munkássággal fejezte be. A tantestület magasztos hivatását teljes egyetértéssel iparkodott betölteni. Nemes feladatuk megoldásában úgy a hivatott közegek, mint a gyermekek neveltetését szívékony viselő szülők hathatósan támogatták őket. Szülői ház és iskola nem idegenek egymásra nézve. Tapasztalható, hogy minden hivatott faktor ritka egyértelműséggel törekszik megkönnyíteni az iskola feladatát, mellyel a nevelés szolgálatában a nemzeti kultúra falait emelni, erősíteni, szóval kiegészíteni törekszik. A tantestület 12 tagból állt. A gyermekek száma 466 volt. Kiadványainkat használták.

28. *A sátoraljaujhelyi aut. orthodox izr. hitközségi hat osztályu elemi fiúiskola értesítője az 1904—905. iskolai évről.* Szerkesztette: *Gárdos Mór*. Két cikkecske is vezeti be az értesítőt. Az elsőt *Gárdos Mór* írta, az iskolahelyiség kellékeiről mondván el a nézeteit. A második, mely névtelenül jelent meg, az iskolai élet belső világából mond el néhány kedves jelenetet, elárulván a szerző eleven megfigyelőtehetségét és a gyermeklélek apró megnyilatkozásai iránt fogékony kedélyét. A tantestület 6 tagból állt. Gyermekek volt 154. A tanítói könyvtár 7, az ifjusági 30 művel szaporodott. Az egyesületi könyveket itt is használták.

29. *A jászberényi izraelita elemi népiskola értesítője az 1904—905-ik tanévről, az iskola fennállásának XXV-ik esztendőjéről.* XII-ik évfolyam. Szerkesztette az iskolaszék megbízásából: *Szabó Adolf*, tanító. Az iskola ez idén töltötte be fennállásának 25-ik évét. Az ilyen évfordulót mindenütt ünnepélyekkel szokták emlékeztetessé tenni; a hajlandóság itt is megvolt rá, amennyiben az iskolaszék ez irányú előterjesztését a hitközségi képviselőtestület egyhangulag magáévá tette; a viszonyok alakulása azonban ez elvi határozat végrehajtását nem érlelhette meg. *Szabó* kartárs meg is írta az iskola negyedszázados, illetve a hitközség félszázados történetét, munkájának kiadásáról azonban a fönt érintett körülmények miatt le kellett mondania, Az iskola beléletéről lényeges feljegyezni valónk csak annyi van, hogy az iskolaszék törülte a tantervből a német fordítást, mint a szükségletnek meg nem felelőt. Tanító volt 4, gyermek 118, keresztény vallásu 11. Az egyesület tankönyveit használták.

30. *A szolnoki izr. hitközségi iskola értesítője az 1904—1905. tanévre.* Az iskola az elmúlt tanévben is teljesen megfelelt fontos hivatásának és a törvény követelményeinek. A tanítás eredménye kitünő volt, ami első sorban a derék tantestület buzgalmának és szakavatottságának volt köszönhető. A tantestület 5 tagból állt. A gyermekek száma 151 volt.

31. *Az eperjesi izr. hitközség elemi iskolájának értesítője* az 1904—1905. tanévről. Közli az iskolaszék megbízásából: *Fleischmann* Mór igazgató-tanító. A vallásos érzés megszilárdítása érdekében a beálló ünnepek előtt az osztálytanító megmagyarázta növendékeinek az illető ünnep jelentőségét és betanította a megfelelő imarendet és a templomban felügyelt a gyermekekre. A bibliafordítás behatóbb tanítása érdekében az iskolaszék elhatározta, hogy a rendes tanítási időn kívül, háromszor hetenkint a II., III. és IV. osztályú fiúnövendékek bibliafordításban külön oktatást nyerjenek. A tantestület 4 tagból állt. A növendékek száma 108 volt. Más intézetekbe járt 104 tanuló, kiknek hitoktatásáról szintén a hitközség gondoskodott. Egyesületi kiadványainkat használták.

32. *A nagyváradai orth. izr. hitközség polgári és elemi fiu- és leányiskolájának értesítője* az 1904—1905. tanévről. Közli: *Gábel* Jakab, igazgató. Kiadja: a nagyváradai orth. izr. hitközség iskolabizottsága. Bevezetésül *Kálmán* Etelka szép cikket írt a zsidó iskola és a szülői ház együttműködéséről. A tanítótestület, mely 23 tagból áll, 14 izben tartott értekezletet, melyekben különböző iskolai kérdéseket beszéltek meg. Évközben többször iskolai ünnepélyt rendeztek, melynek egyikén *Koós* Zsigmondnak *Jehuda Makábi* riadója című szép héber versét szavalta el az egyik fiu.

33. *A vágújhelyi állam. segélyezett nyilvános izr. reáliskola XLIII. évi értesítője* az 1904—1905. tanévről. Közli: *Altmann* Jakab, igazgató. Az iskola fenntartója: a vágújhelyi izr. hitközség. Ezen intézet a jövő májusban tölti majd be engedélyezésének és nyilvánossági joggal való felruháztatásának 50. évét. Ezen alkalomból közli az akkori közoktatási kormányznak a hitközséghez intézett német nyelvű rendeletét. Mindenesetre a kegyelet adóját kell lerónunk a reáliskola alapítói iránt, kik már olyan korban, amikor a legtöbb zsidó község idegenkedett iskolák felállításától, a műveltséget anyagi áldozatok árán kész örömmel terjesztették. Az elődök nemes példáját hűségesen követik méltó utódjaik. A hitközség most is készséggel hoz áldozatot a magyar kultúra és hazafiság szent oltárán. A tanári testület 9 tagból állt. A tanulók száma volt 136, kik közül 26 keresztény vallású. Anyanyelv szerint volt 16 magyar, 107 német és 13 tót.

KÖNYVISMERTETÉSEK.

Vallástan polgári leányiskolák és hasonló nemű tanintézetek izr. tanulói részére. Szerkesztette *Gárdos* Mór közreműködésével *Knopfler* Sándor áll. polg. leányiskolai hitoktató S.-A.-Ujhelyen. I. rész polgári leányiskolák és hasonló nemű tanintézetek I. és II. osztálya számára, ára 60 fillér. II. rész polgári leányiskolák és hasonló nemű tanintézetek III. és IV. osztálya számára, ára 80 fillér. Kiadja *Alexander* Vilmos, Sátoraljaujhely.

A mai társadalmi élet nem kedvez a vallásos nevelésnek. A zsidó család patriarchalis életmódja, a hittől áthatott, a vallásosságnak nyugodtságot, megalégedést teremtő, lelket betöltő ereje meglanyhult. Az életküzdelmek erős pajzsa: az Istenbe vetett bizodalom erős vára megingott. És szomorú erkölcsi hátrányaival vészes fellegként vonul fel a lelki sivárság ijesztő képe. Ezt megelőzni, hatásában eleve enyhíteni, a jövő zsidó nemzedékek erejét emelni a vallásos nevelés célja. Ezért igyekeznek hitközségeink, tanítóink a vallás-ismeret terjesztését a lehető legalaposabb, legmaradandóbb és legelső sorban is megoldandó feladatnak megismerni és ennek megfelelni. Az új egyetemes hittanítási tantervnek kellene általános elveivel körültekintő gondos kidolgozásával, a felhasználáshoz iránytűnek odaállított módszertani utasításaival és legfőként a magyar zsidó tanítószámba vetett bizodalomával elérni a kívánt eredményt, hogy ifjúságunk igaz zsidó érzéssel, zsidó lelkesedéssel, megtántoríthatlan hittel éljen ősei szokásainak, törvényeinek gyakorlásában. Nagy súlyt kellene helyezni különösen a leányoknak ez irányú nevelésére, kik hivatvák a családi tűzhely szentségét, tisztaságát, finom lelkületét megőrizni, gyermekeiknek jövőjére a vallásosság támasztékával, a hit minden körülmények között fentartó erejével segítségükre lenni.

A *Knopfler* Sándor és *Gárdos* Mór kartársak által kiadott *Vallástan* épenséggel a leányok részére íródott. Be akarják őket vezetni a zsidó vallásos élet kertjébe tudás, ismeret alapján, hogy elvégre megváltoztassák az eddigi rossz szokást, midőn zsidó leányaink sem az iskolai, sem a családi nevelésnél a hit ismeretének mélyebben ható, a külső megszokáson felül nem álló, csupán utánzásra alapított, tudást maguknak nem szerezhettek.

Könyvük két részből áll: az alsóbb I. és II. osztály és a felsőbb III. és IV. osztály részére a polg. isk. leánynövendékek számára. Rövid ismételésben foglalják össze a bibl. történetet, mit az elemi iskolában egész terjedelmében megismertek. Az ünnepek bő tárgyalásánál a szombati nap jelentősége, lefolyása Salamon példabeszédeiből vett bibliai *Derék asszony* és *Havdaláh ima* szép költeményekben nyer igaz kifejezést. A liturgiai rész kiterjed a zsidó élet minden megnyilvánulására, az egyházi szokásokra, az istentisztelet minden pontjára. Osztályonként osztja fel az anyagot és minden esetben a beosztás szerint kapcsolatosan folytatja, bővíti az eddig nyújtottakat.

Igazán érdekes, szépirodalmi színvonalon álló a II. rész, melyben a zsidók története röviden, zamatos magyarsággal, könnyen megérthető stílusban, gyönyörű versekkel tarkítva tárja elénk elődeink múltját. Kiemelkedő része a nőkre vonatkozó közlemények, melyekkel a zsidó nőknek példányképeit, nagy alakjait eleveníti fel különböző esetekből kifolyólag. A zsidók története egész napjainkig ismeretterjesztő, szép olvasmány. Az ünnepeken tartott istentisztelet főbb imáinak bő magyarázata, a háztartásban előforduló kérdések ismertetése teljessé teszik e könyvet.

Igaz meggyőződés ereje vonul át ez iskolai könyvön. Lehetetlen, hogy hatása ne legyen, ha ezt iskoláinkba bevezetjük, amint arra nagyon is méltó munka.

P. Zs.

„A francia népoktatás.“

Megjelent, mint a *Népnevelők Könyvtárának* 24. kötete. Irta *Somogyi Béla*. Kiadta Lampel R. könyvkereskedése Budapesten. Ára 1 korona.

Szerző azt mondja előszavában, hogy Franciaország népoktatását ismertetni hálás feladat, melyre szívesen vállalkozott. Sietek a kijelentéssel, hogy miután a kötetet végigolvastam, én is a legnagyobb örömmel teszek eleget szerkesztő úr felhívásának, hogy Franciaország népoktatásáról írt eme gondos tanulmányt kedves kartársaim szíves figyelmébe ajánljam. Melegen ajánlom a könyvet, mert megismerhetik belőle azt a francia népiskolát, amely *igazán tudja* a népét a „nemzeti ideál“ szeretetére és *szolgálatára* nevelni, *amely bele tudja nevelni az ifjúságba „a haza és a munka szeretetét, a testvéries összetartás érzését, a szabadság és az emberi jogok iránt való végtelen lelkesedést.* Ilyen iskola szervezetét megismerni öröm és gyönyörűség, különösen ha olyan éles szem megfigyelése rajzolja azt elibénk, min- amilyen a Somogyi Béláé. Ott tanulmányozta az iskolákat Párisban és vidékén s ott szerezte be a szükséges eredeti forrásmunkákat, adatokat, amelyek alapján lelkiismeretes ismertetését megírta. A kötetben a francia népoktatásról *minden érdekeset* meg nem írhatott, mert a Népnevelők Könyvtárában csak 7 ív állott rendelkezésre. De különös dicséretére legyen mondva, hogy megírta *mindazt a tanulságosat*, amit a francia népoktatás nekünk nyújthat. De ezt aztán megírta világosan és jellemzően.

A könyv nyolc fejezetre oszlik. Az elsőben bemutatja *a népoktatás fejlődését* 1870-ig, a második császárság bukásáig, amikor is az analfabéták arányszáma 19·1%, a népoktatási költségek összege 68 millió frank volt, majd egy másik pontban a fejlődést 1870-től máig, illetőleg 1887-ig, amikor az analfabéták aránya 5·1%, a népoktatás költsége 214 millió frankot tüntet fel.

Második fejezetében a központi igazgatásról szól. E szerint minden kezdeményezési és rendelkezési jog a miniszternek van fentartva. A kormánynak egyik fontos szerve a „*Közoktatási Tanács*“, mely a közoktatásügy fejlődését előmozdítani s a tanítószágban a fegyelmet fentartani hivatott. 57 tagja közül 6 képviselőt a tanítók választanak. Ez a tanács egyúttal a legfelsőbb felebbezési hatóság. Második fontos szerve a „*comité consultatif*“, mely véleményt mond a miniszter által eléje terjesztett kérdésekről, továbbá a „*főtanfelügyelők testülete*“, feladatuk a tanítóképzés és a megyei tanfelügyelők ellenőrzésében áll. A miniszteriummal szerves kapcsolatban létesítették a pedagógiai muzeumot: állandó és mozgó könyvtárral, gyűjteménnyel, vetítőképek osztályával (1600 kollektió, 33000 képpel), s egy, a kiadásában megjelenő tudományos pedagógiai folyóirattal. 1899-ben a központ kimutatása szerint a francia állam elemi tanítók fizetésére 122 millió, tanítóképzőkre 8 millió, tanfelügyeletre 2·3 millió, Algir népoktatására 4·7 millió frankot költött.

A helyi igazgatás szervei: az akadémiai rektorok, az akadémiai felügyelők, a

megyefőnökök és a megyei népoktatási tanács, a tanfelügyelők, a megyei, járási, iskolaügyi bizottságok, a községek és a községi iskolabizottságok.

Franciaország a közoktatás szempontjából 17 kerületre oszlik, mindegyik kerület átlag 5 megyéből áll. Egy-egy ilyen kerület neve *Akadémia*. Minden akadémia élén egy rektor áll (recteur d'académie), kinek főnhatósága kiterjed a kerületében levő összes iskolákra, tehát a főiskolákra, középiskolákra és népoktatási intézetekre. A rektorokat a köztársasági elnök nevezi ki, fizetésük 13—18,000 frank; a párisi akadémia rektora a mindenkori közokt. miniszter, az akadémia élén pedig egy vice-rektor áll.

A rektor tesz feljelentést a miniszterhez a rendes tanárok kinevezése iránt. Tőle függnék a kitüntetések és soronkívüli előléptetések is. Melléje van rendelve a *Conseil académique* (akadémiai tanács) mint tanácskozó és véleményező testület.

A népoktatási intézetekre a rektor kevés közvetlen befolyást gyakorol, helyette különösen a népiskolákra vonatkozólag az *akadémiai felügyelő* jár el az akadémia nevében.

A vizsgáló bizottságokat a rektor nevezi ki.

Az akadémiai kerület minden megyéjében a közoktatásügy élén egy akadémiai felügyelő áll (inspecteur d'académie), kit a miniszter nevez ki többnyire a középisk. tanárok közül. Hatásköre kiterjed a megyéjében levő összes közép- és népiskolákra; hivatalát a megyei székhelyen tartja. Támogatja és helyettesíti a rektort a tanítóképzők és a felső népiskolák ellenőrzésében és irányításában. Az elemi népiskolák és az anyai iskolák ellenőrzésében, irányításában és fejlesztésében pedig teljesen önállóan jár el. Elnököl a tanítói szak- és pedagógiai vizsgálatokon, ő állapítja meg az írásbeli vizsgálatok kérdéseit s az elemi isk. elbocsátó bizonyítványokat ő adja ki. A gyakorlótanítók alkalmazása kizárólag az akad. felügyelők joga.

A megyefőnök (préfet) nevezi ki a tanítókat, sőt elnöke az ujonnan szervezett megyei népoktatási tanácsnak is (conseil départemental de l'enseignement primaire); a tanács alelnöke az akadémiai felügyelő. Tagjai: a Conseil général départemental 4 kiküldött tagja, a megyei tanító- és tanítónőképzőintézet igazgatója, ill. igazgatónöje, 2 tanító és 2 tanítónő, kiket kartársaik e küldetésre megválasztanak; 2 tanfelügyelő, kiket a miniszter jelöl ki.

A tanács gondoskodik arról, hogy az általános tanítástervek a helyi viszonyokhoz alkalmaztassanak, a módszeres utasítások megtartassanak. Ellenőrzi, hogy a községek teljesítik-e azokat a kötelelességeket, a melyeket a törvény a népoktatás tekintetében rájuk ró; az akadémiai hatóság és a községek közt felmerülő vitás ügyekben dönt.

Magának a népoktatásügynek saját külön felügyelői is vannak, ezek a *tanfelügyelők* (inspecteur de l'enseignement primaire), pontosabban népoktatási felügyelők és felügyelőnők s közvetlenül az akadémiai felügyelő fenhatósága alá tartoznak. A magániskolákat ezek is csupán egészségügyi szempontból vizsgálhatják, de a nyilvános iskolák állandó, szoros ellenőrzésük alatt állanak. A tanfelügyelő ellenőrzője, tanácsadója és vezetője a tanítónak. Elnököl a tanítók járási értekezletein (conférences cantonales) s az elemi iskolai vizsgáló bizottságokban; helyt foglal a tanítói szak és pedagógiai vizsgálatoknál, továbbá a felső népiskolai felvételi vizsgálatoknál működő bizottságokban; minden megyében a miniszter által kijelölt 2 tanfelügyelő tagja a megyei népoktatási tanácsnak.

Tanfelügyelői állásra csak olyan gyakorlati tanférfiakat lehet kinevezni, akik Párisban egy külön e célra szervezett bizottság előtt letették a képezdei, igazgatói és tanfelügyelői együttes szakvizsgálatot.

Hogy a hivatalos hatóságok és a szülők közt kapcsolat létesüljön, a laikus elemnek is biztosítottak bizonyos ellenőrzést az iskolák működése fölött. Így nyertek felügyeleti jogot: a megyei népoktatási tanács megbizottjai, a polgármester, a járási megbizottak és a községi iskolabizottság (comission scolaire municipale).

A községi iskolabizottság a polgármesterrel évenként összeállítja az iskola-köteles (6—13 éves) gyermekek jegyzékét. Minden községnek van iskolapénztára (caisse d'école), mely a szegény gyermekeket támogatja, a szorgalmasokat jutalmazza.

A harmadik fejezet az anyaiskolákról és az előkészítő iskolákról szól. (Écoles maternelles et classes enfantines). Minden község, melynek legalább 1200 lakósa van, köteles legalább egy anyaiskolát főtartani, melynek személyzetét az állam fizeti. A 2—6 éves gyermekeket díjmentesen veszik fel ez iskolákba, a hol, ha csak lehet,

kor szerint osztályozzák a gyermekeket. A tanítás tárgyai: Játék énekekkel és szabályos mozgási gyakorlatok, kézügyességi gyakorlatok, az erkölcsi oktatás elemei, beszédgyakorlatok, elbeszélések és mesék; rajzolás, olvasás, írás és számolás elemei.

Párisban és a nagyobb városokban a gyermekek egész nap az iskolában maradhatnak, a hol délben meleg ebédet is kapnak (a szegények ingyen, a többiek 10 centimesért).

Az előkészítő osztály az anyaiskolákat pótolja a kisebb községekben, 4—7 éves gyermekek részére nevelési módszere és tanítási anyaga ügyes egyesítése az anyaiskolai és az elemi iskolai módszernek.

A negyedik fejezetben az *elemi népiskolákról* (écoles primaires élémentaires) emlékezik meg a szerző s hű képet nyújt az iskolák berendezéséről, a tanítószemélyzetről, a népiskolai tanítás és nevelésről, továbbá az iskolalátogatásról. Érdekes, amit szerző az iskolai könyvekről ír. Legkiválóbb tudósok, egyet. tanárok, a gyermeki lélek legkitünőbb ismerőisei a tollnak legkiválóbb mesterei vállalkoznak népiskolai könyvek megírására. Nem csoda, ha kiváló tulajdonságaikkal 200—300 kiadást is érnek. Hivatalos tankönyvbírálat nincs, a kiválasztás munkája a tanítókra van bízva s a járási gyűléseken állapítják meg az iskolakönyvek jegyzékét; e jegyzeteket felküldik az akadémiai felügyelőhöz, aki külön szakértekezletet hív össze a beérkezett vélemények felülbírálására s a megyében használandó iskolakönyvek kiválasztott jegyzékét megerősítés végett felterjeszti az akadémiai rektorhoz.

Franciaországban Algériával együtt 67,879 nyilvános elemi népiskola van. 1897-ben alkalmazva volt 152,277 tanító és tanítónő.

A tanítóképzés és a tanítóképesítés két egymástól elkülönített dolog. 16-ik évüket betöltött ifjak letehetik a tanítói alsó szakvizsgálatot, melynek alapján bizonyítványt kapnak — brevet-élémentaire — és mint gyakorló tanítók nyernek alkalmazást. Két évi gyakorlat után jelentkezhetnek pedagógiai vizsgálatra; aki e két vizsgálatot letette, azt ki lehet nevezni rendes tanítóvá. A pedagógiai vizsgálat előtt van a felsőbb szakvizsgálat — brevet imperieure —, melynek letétele azonban *nem kötelező*, mert enélkül is elnyeri a jelölt a tanítói oklevelet — brevet de Capacité.

Statisztikai adatok szerint a tanítóknak körülbelül háromnegyed része megelégszik az alacsony színvonalon álló szakvizsgálat és ped. vizsgálat letetésével. Egy negyed részét, tehát a tanítótság „szellemi elite“-jét a tanítóképezdek képezik.

A *járásai tanítói értekezletek* is a tanítók továbbképzésére szolgálnak, amelyeken elméleti és gyakorlati pedagógiai kérdések lesznek megvitatva; megállapítják az év végén a jövő év munkarendjét.

A mi az anyagi helyzetet illeti, a tanítók — a gyakorló tanítókon kívül — 5 fizetési osztályba tartoznak. Tanítók: 1100, 1200, 1500, 1800, 2000; tanítónők: 1100, 1200, 1400, 1500, 1600 frank. Az igazgatók és igazgatónők részére, ha 2 osztályt vezetnek, még 200, ha 4-et, 400 frank tiszteletdíj; további járandósága a tanítóknak természetbeni lakás vagy a megyefőnök által megállapított lakáspénz; végre a község által fizetendő helyi pótlék, mely a népességhez mérve 200—800 frankig emelkedhetik, Páris városára nézve 2000 frankban van megállapítva.

Minden tanítónak vagy tanítónőnek joga van ezen kívül bizonyos évi nyugdíjhoz, ha munkaképtelenné vált vagy ha 55-ik évét betöltötte s legalább teljes 25 évet szolgált. A nyugdíj megállapításának az egész szolgálati idő alatt élvezett 6 legmagasabb évi fizetés összegének középszáma vétetik alapul. 25 évi szolgálat után a megállapított fizetési középösszegnek fele jár nyugdíj gyanánt (minden további szolgálati év után 2 százalékkal több). A tanító nyugdíja nem lehet kevesebb 600, a tanítónőé 500 franknál.

Az elemi iskolákban a következő tárgyakat kell tanítani: Erkölcs- és társadalomtan, olvasás és írás; francia nyelv; számolás és mértékrendszer; történelem és földrajz, főképen Franciaország tört. és földrajza; beszéd- és értelemgyakorlatok és a természettudományok elemei; rajz, ének és kézimunka elemei; testgyakorlás és katonai gyakorlatok.

A tanítástervet és az utasítást két alapeszme jellemzi. Az egyik az elemi iskola hármasság tagolása (elemi, középső és felső kurzus) 6—9, 9—11, 11—13 éves tanulókkal. A másik a koncentrikus haladás.

A tanítók készítik a tanítói anyag tervét. A kivétel tekintetében a miniszteri utasítás azt az elvet állítja fel, hogy *nem sokat, de alaposan kell tanítani*; nem megterhelni kell a gyermek emlékező képességét, hogy tudjon megfigyelni, elmélkedni

a megfigyelt dolgokat elemezni, szóval *okosan cselekedni és értelmesen beszélni*, erkölcsi tekintetben pedig *tudja a jót akarni és cselekedni*. Nem baj, ha a gyermek kevés tudással távozik az elemi iskolából, a fő az, hogy legyen benne szilárd akarat-erő az erkölcsi cselekvésre és kedv és képesség a továbbtanulásra. *Maga a miniszteri utasítás első sorba teszi, minden más tantárgy fölé helyezi az erkölcsi és társadalomtant.*

Az iskolai fegyelem szelíd és humanus. Az utasítás Rousseau elvét hirdeti, mely szerint az ember természeténél fogva nem rossz, hogy a gyermeket minden irányban tökéletesíteni lehet, ha nem sietünk kemény büntetéssel elnyomni vagy megtorolni a hibát, ha akaratát nem megtörni, hanem irányítani iparkodunk. *A testi fenyíték szigorúan tilos* s büntetés gyanánt többnyire arra kötelezik a gyermeket, hogy az elkövetett hibát jóvá tegye. Ha tanulótársát megsértette, köteles azt az osztály előtt megkövetni stb. Jutalmul a tanító dicsérete szolgál, ezután a jó osztályzat.

Az 5-ik fejezet a *felső népoktatásról* szól Ennek keretébe tartoznak: a népiskolai továbbképző tanfolyamok, a felső népiskolák és a nemzeti ipariskolák.

A 6-ik fejezetet szerző a tanítóképezdeknek szenteli. Vannak elemi iskolai tanítóképzőintézetek (écoles normales primaires) és felső népoktatási tanárképző-intézetek (écoles normales supérieures d'enseignement primaire).

A tanítóképezde az ifjakat a brevet élémentaire megszerzése után a szak- és pedagógiai vizsgálatra készíti elő. Franciaországban (Algeriát is beleértve, van 87 férfi és 85 nőtanítóképző, melyekben összesen 7736 növendék tanul. A növendékek ingyen ellátásban és tanításban részesülnek. Az intézetek az akadémiai rektorok felügyelete alatt állanak. Minden tanítóképzőintézet mellé egy igazgatótanács is van rendelve, melynek feladata az iskola költségvetésének és zárószámadásának megállapításánál közreműködni. A növendékeket, kik 16. életévüket betöltötték és tanítói alsó szakvizsgálatot letették, versenyvizsgálat alapján veszik fel. A fölvelt tanulót tanítónövendéknek (élève-maitre) híjják. A tanulási idő 3 év, minden év végén van osztályvizsgálat; amely növendék megbukott, kénytelen elhagyni az intézetet, osztályisméltés nincs. A tanítás feloszlik irodalmi részre (enseignement littéraire) és tudományos részre (enseignement scientifique). Előbbinek tárgyai: lélektan és erkölcs-tan, elméleti neveléstan, francia nyelv, történelem, földrajz s egy idegen nyelv. A tudományos rész tárgyai: számtan, mértan, az algebra elemei, fizika, kémia, természetrajz, rajz és mintázás. Tanítanak még mezőgazdaságot, slöjdöt, éneket és testgyakorlatot.

Minden képezdeknek van egy gyakorló iskolája (école d'application), a tanítónők képezdekhez egy anyaiskola is van kapcsolva.

Külön fejezetet szán a szerző *Páris népoktatásügyének*. Itt az igazgatók fizetése 3400—4500 frank, az igazgatónőké 3000—4000 frank és lakás az iskolában. A tanítók fizetése 1800—3000 frank, a tanítónőké 1800—2600 frank és 600—800 frank lakáspénzt kapnak. Azok az érdeemes, idősebb tanítók és tanítónők, kiknek igazgatói állásra már nincs kilátásuk, ha 55. évüket betöltötték s legalább 25 éve szolgálják a várost, 300—600 frank külön évi járadékot kapnak életfogytig. Az elemi iskolákban a heti óraszám 30.

A *szünidei gyermektelepek* is az iskolai pénztár segítségével működnek.

A nyolcadik és utolsó fejezetben szerző a *szociális intézményekről* szól röviden. Ezeknek feladatuk, hogy megismertessék a gyermekkel a társadalomgazdasági intézményeket s így fejleszszék benne a szolidaritás érzelmét. Ilyenek az *iskolai takarékpénztár*, az *iskolai kölcsönös segítőegyesület*; új intézmény a *volt tanuló-társak egyesülete*, melynek az volna a hivatása, hogy a serdülő ifjuság kivonassék a felekezeti iskolák s a köztársaságellenes intézmények hatásköréből. Az ily egyesület központja az állami iskola, éltető szelleme a tanító vagy tanítónő.

Ily irányú egyesület volt 1899-ben 3761, s ehhez járul még 1500 hasonló célú leányegyesület. Ezekben adtunk halvány képet *Somogyi* könyvéről. E rendkívül *tartalmas* és *tanulságos* könyvet ismételten a legmelegebben ajánljuk kartársaink figyelmébe.

Sz. J.

HIREK ISKOLÁINK ÉLETÉBŐL.

Ünneplés. A miskolci „Erzsébet“-iskola ezidei záróünnepélyén dr. *Majzler* Jób iskolaszéki elnök dérék tagtársainkhoz, *Fischer* Sámuel és *Schönbrunn* Márk ottani tanítókhöz érdemeiket méltató, szép üdvözlő beszédet intézett, azon alkalom-

ból, hogy a lefolyt tanévvel töltötték be ez iskolában szolgálatuk 25 évét. Kiemelve fáradhatatlan buzgóságukat, a hitk. előjáróság, az iskolaszék és szülők nevében elismeréssel adózott negyedszázados áldásos munkálkodásukért; az iskolaszék nevében pedig egy-egy szép ezüst serleget nyújtott át nekik emléktárgyul. A tantestület tagjai és a jelenlevők mindenike szívélyesen üdvözölte a derék kartársakat, kik meghatottan mondtak köszönetet a kitüntetésért. Az iskolaszék és a hitközség külön jegyzőkönyvi kivonatban is méltatta érdemeiket.

Nyugdíjazás. A közoktatásügyi miniszter derék tagtársunkat, *Szimányi Adolf* puchói igazgatót, hosszú érdemdús, sikerekben gazdag működés után nyugdíjazta.

Pályázatok. A puchói, magyarkanizsai, jászapáti és körösladányi hitközségek izr. felekezeti iskolájuk egy-egy megüresedett tanítói állására pályázatot hirdettek.

VEGYESEK.

Tagtársainknak. Az augusztus havában történt befizetésekről szóló kimutatást a jövő számban fogjuk közölni.

Friedlieber Albert 1818 – 1905.

Lelkes iskola- és tanítóbarátot veszítettünk el benne július 26-an. *Knopfler Sándor* kartársunk a s.-a.-ujhelyi izr. iskola 1895-iki értesítőjében, valamint a Millenium alkalmából az iskoláról írt történetében méltó emléket állított neki. Egyebek közt azt mondja ott: „A tanítóknak mindig őszinte barátja, tanácsadója és pártfogója volt s segített rajtuk és bajaikon, hol és mikor csak lehetett.“ A s.-a.-ujhelyi iskola éltető eleme volt. Keletkezésétől fogva hathatós támasza és 21 éven át nagy érdemeket szerzett iskolaszéki elnöke. 1893 ban lépett vissza, magával vive az iskolaszék elismerését és szeretetét, a tanítótestület soha el nem aluvó háláját.

Az izr. hitfelekezet egyik legmiveltebb és legbuzgóbb hívét, a haza egy hű és nemes fiát, a tanügy egy lelkes, önfeláldozó előharcosát siratja benne. זכר צדיק לברכה!

Dr. *Friedlieber* Ignác helybeli hittanár és dr. *Friedlieber* Manó cs. és kir. ezredorvos Károlyvárosban édes apjokat veszítették el az elhunytban.

Váradi Dávid.

Minden községnek megvannak az ő nagyjai. Itt nagyobb amott kisebb számban, de akadnak hála Isten mindenütt. Mi, akik a gyakorlati élet terén a tanítói keserű hivatás útján haladunk, tudjuk, hogy nem egyszer jutunk olyan körülmények közé, hogy ügyünk pártfogóra szorul. Ha kénytelenek vagyunk valamely nemes eszme és célnak a megvalósításához hozzájárulást keresni, van emberünk, aki támaszunk és segítségünk. Minő kellemes, édes tudat ez nekünk, hogy akkor, amikor bármily irányban emberre van szükségünk, nem látjuk magunkat elhagyatva, van hogy hova és kihez forduljunk. Ezen nagyok és legnemesebbiknek egyike volt az elhunyt. Miben állott az ő nagysága és miben az ő nemes lelkének érzése és gondolkozása, ahhoz szűk ez a keret, hogy elparentáljam. Sokkal tágabb téren nyilvánult meg az ő nemes lelkének ténykedése, mintsem azt itt felsorolnom és magasztalnom kellene. Mint tanító került Ceglédre. Működése ezen a téren is áldást termelt. Nősülése révén hivatását elhagyva, fakereskedővé lett. A volt tanítóból tisztességes és becsületes munkája árán dúsgazdag ember lett. De nem, mint ilyen esetben lenni szokott gög és volt hivatása iránti gyűlölettel eltelve, hanem ritka jellem, szerénység és puritán egyszerűséggel, akinek mindenkiel szemben volt jóakaratu szava. Vallásunknak hithű embere, aki mindenkoron sikra szállt, ha a zsidó szellemistápolásáról és megvédéséről volt szó. Gyöngyét veszítette el benne hitközségünk, amelynek hosszú időn keresztül volt elnöke. A legigazabb pártfogóját és védőjét iskolánk és a leghivebb barátjukat mi, tanítók. Pártoló tagját egyletünk és az orsz. izr. tanítóképző volt tanítványainak a szövetkezete. Nemes szívének jótékonyágát messze földön ismerték és élvezték. Mint a ceglédi szent egyletnek elnöke, Cegléd r. t. város tb. tanácsnoka, Pestmegye törvényhatósági bizottságának tagja és a budapesti kereskedelmi és iparkamara választmányi tagja halt meg. Végrendeletében rólunk is megemlékezett: 1000 koronát hagyva a zsidó tanítók árvaházára.

Az a sok fohász és ezerek meg ezerek szívéből fakadó ima, amely ennek a

nemes léleknek és kristály tiszta jellemnek az életben maradásáért elmondattott, hiába volt. Nemes lelkét m. hó 20-án lehelte ki 63 éves korában és 22-én kísértük örök pihenő helyére.

Nyugodj békében! Porhüvelyednek könnyű legyen a föld. Aki úgy élt, mint te, az meg nem halhatott, a Te emléked áldás és élni fogsz örökké!

Cegléden, 1905. augusztus havában.

Ransburg Adolf.

Uj hitszónokok Budapesten. A pesti izr. hitközség két új hitszónokot választott, akik már a bekövetkező nagy ünnepek előtt foglalják el díszes állásaikat. Az egyik Dr. *Fischer* Gyula, volt prágai főrabbi, aki győri papsága ideje alatt nagylelkű pártoló tagja volt egyesületünknek. Szívből üdvözöljük a fenkölt gondolkodású és lánglelkű lelkipásztort körünkben annál inkább, mivel meg vagyunk róla győződve, hogy a nagyhitközség iskolaügye és tanítósa benne lelkes pártolót fog találni mindig. A második hitszónok Dr. *Handler* Simon volt lugosi főrabbi, *Handler* Márk tatai rabbinak nagytehetségű és kiváló érdemű fia, akit ugyanily örömmel üdvözlünk a fővárosi zsidó tanítósaág nevében.

Kiadványaink. Egynéhány vidéki tagtársunk — előttünk érthetetlen okból — részint kiadónkhoz, részint hozzánk azzal a kérdéssel fordult, hogy kiadványaink mily számú rendelettel lettek miniszterileg aprobálva. E kérdés teljesen felesleges. Kiadványaink az izr. felekezeti népiskola használatára készültek, már pedig a miniszteri aprobáció kötelezettsége felekezeti iskolák tankönyveire nem vonatkozik. Már az 1868. évi XXXVIII. t.-c. 11. szakasza kimondja, hogy a felekezeti iskolákban használatos könyveket a hitközség állapítja meg és a tanfelügyelőség ellenőrző joga csak annyira terjed, hogy megvizsgálja, nem foglaltatnak-e azokban államellenes tanok. A miniszteri aprobáció kötelezettsége ezekre nem terjed ki. Kiadványaink tehát joggal eddig aprobáció nélkül jelentek meg és így használták és használják őket mindenhol széles ez országban; hiszen a felekezeti iskola szabad tankönyvválasztási joga egy része a felekezeti autonomiának, melyet minden tanügyi hatóság respektálni köteles már a fentemlített törvényszakasz folytán is. Különbön könyveink nem is szorultak aprobációra és hivatalos bírálatra, azoknak kiválóságát nem egyszer ismerték el az összes illetékes tényezők. Ennyit feleletül a kérdezősködőknek.

Az Országos Bizottság közgyűlése. A magyarországi tanítók Országos Bizottsága aug. 22-ikére hívta össze az ország tanítóit a szokásos évi közgyűlésre. Meglehető szép számban jelentkezett az ország tanítósa. Az egyetemes gyűlések határozataiból összefoglalt Tanítók törvénye volt a főtárgy. A napi sajtó is egybehangzóan dicsérte *Földes* Géza munkáját, amely munka tárgyalása a gyűlés napját ügyszólván egészen betöltötte és amellyel biztonnyal az illetékes hatóságok ezután fognak érdemben foglalkozni. A közgyűlést megelőző napon, a napirendet megállapító igazgatósági-bizottság tartotta ülését, hol *Földes* Géza törvénytervezetét, dr. *Verédy* Károly indítványára, elsőnek tűzték ki tárgyalásra, jelezvén ezzel azt, hogy a tanítók magukra fölötté fontosnak tartják a javaslatban lefektetett eszmék megvalósítását. Másnap a váci-utcai városháza közgyűlési terme szépen megtelt közönséggel, hol *Schneider* István alelnök nyitotta meg az ülést. Erre *Száva* János fővárosi igazgató-tanító állott az emelvényre és az ékesszólás mély tűzével emlékezett meg *Lakits* Vendelről, a tipikus magyar néptanítóról. Ezután *Földes* Géza javaslatát két órás beszédben indokolta meg, mit a közgyűlés több hozzászólás után kevés eltéréssel (a magyar nyelvnek az I. osztályban való megkezdésével) egyhangulag elfogadott. Délelőtt a törvény tárgyalása megszakításával *Láng* Mihály „A gyermek ösztönszerű, utánzó és alkotó munkásságának érvényesítése“ c. tételről igen élénk és szép előadást tartott, melyet természetesen magáévá tett az Országos Bizottság is. Még *Erdélyi* Lajos fővárosi tanár szólott a nyelvtudományi társaság nevében, kérve, hogy a tanítósaág segítse a népnyelv kincsének összegyűjtését. A közgyűlés a népnyelv gyűjtése körül szerzett érdemeiért Szily Kálmánt írásban üdvözölte. Ezzel a gyűlés lelkes hangulatban ért véget.

Az Eötvös-alap. Az Eötvös-alap osztó-bizottsága szintén 22-én, a délutáni órákban tartotta meg gyűlését. Javarészt azoknak adták meg a segélyeket, kiket a vezetőség kijelölt. Azután *Kovács* Vince javaslatára a volt tisztikart újra megválasztották. Egyszersmind *Molnár* Viktor államtitkárt tiszleletbeli elnöknek választották. A gyűlés kebeléből egy lelkes kis társaság megindult a kerepesi-temetőbe, hogy *Lakits* Vendel sirhalmát megkoszorozza. A sirnál *Gööz* József *Lakits* Vendel szellemében szólt egy-két kegyeletos szót.

Iskolai biblia. Főtisztelendő rabbi úr, mélyen tisztelt kartárs úr! Van szerencsém értesíteni, hogy Singer és Wolfner cégnél Budapesten megjelent: Iskolai biblia I. rész. A Tóra, Jósua és a Birák könyve, héber szemelvényekkel és preparációkkal az orsz. izr. tantervjavaslat főbb utasításai szerint közép és polgári iskolák I. osztályai számára (ára 2 korona) c. tankönyvem, melynek ismertetését itt adom. 1. A könyv számolva számos helyi szükséggel, a tantervjavaslatban kiszabott anyagnál jóval többet ölel fel magából a tórából is, de főképp Jósua és a Birák anyagával, úgyszintén egy-két héber szemelvényvel is. 2. A bibliai történetet és törvényt magával a biblia szövegével beszéli el, a legszükségesebb összevonásokkal és kihagyásokkal. 3. A tórai rész végén jegyzetekben egyes szükséges apologetikus és válogatott midrási megjegyzéseket tartalmaz, melyekre az utalást a szöveg illető helyén találni. 4. A tartalom rövid összefoglalását a bő címfeliratok (petit betűvel) nyújtják úgy a történeti, mint a törvényi részekhez. 5. A könyv az egyes szidrákat is feltünteti megfelelő helyen héber betűvel, itt-ott természetesen több szidrát egy-egy feliratban. 6. A héber szemelvényekhez irt preparáció el van különítve és így nem nyújt módot a tanulónak a visszaélésre. 7. A preparációban versről versre haladva, minden szót megtalálunk szövegbeli alakjában, csak a gyakrabban ismétlődő szók maradnak el fokoként. 8. Az egyes preparációkat nyelvtani megjegyzések is követik, melyek az illető szemelvényből könnyű szerrel levonhatók és a fordítás céljából okvetlenül szükségesek. Ezeket a könyv végén az évi eredmény biztosítása céljából egy nyelvtani összefoglalás teszi áttekinthetőbbé. Tiszteletpéldány kérése esetén sziveskedjék a kiadó céghez fordulni. Kitünő tisztelettel és kartársi üdvözléssel Budapest, VI., Izabella-u. 65. Dr. *Fényes Mór*, okl. rabbi és a pesti izr. hitközség hittanára.

1705 - 1905. Szeptember 12. Derék tagtársunk, *Fejér Lipót* szécsényi tanító *II. Rákóczi Ferenc* címmel a szécsényi országgyűlés 200 évfordulójának emlékére egy kis füzetet irt, melyet t. tagtársaink figyelmébe ajánlunk, A füzet *II. Rákóczi Ferenc* életét mondja el és különösen a szécsényi országgyűléssel foglalkozik. Magyaros, könnyed irálya, egyszerű, szivhez szóló kifejezésmódja az ifjuság kedves olvasmányává fogják tenni. Az egészet az e kor iránti lelkesedés és lángoló hazaszeretet hatja át, mely nem fogja hatását téveszteni. A füzetben még egynéhány e korra vonatkozó alkalmi verset is találunk. Ára 20 fillér, melyből 10% a Rákóczi-szobor alapját fogja gyarapítani.

Jegyzéknapló az elemi iskolai tanítók részére az 1905/06. iskolai évre. *Hajós Mihály* noteszkönyvének hatodik évfolyama most jelent meg. Elég annak tartalmát felsorolni, hogy a tanítók belássák azt, hogy az idén még kevésbé nélkülözhetik, mint az előző években. — Tartalma: Előjegyzési naptár, előjegyzések, bélyegilleték, kivonat a posta- és távirtdíjszabályzatból, az elmúlt év, gazdasági népiskola, a székesfővárosi nyugdíjszabályzat, a rajztanítás új módja, védekezés a tüdővész ellen, iskolai egészségi szabályok, magyar szólásmondások, tornarendszabályok, Országos Bizottság, Eötvös-alap, címtár, fővárosi elemi iskolák, fővárosi iparostanonciskolák, egyesületi és hivatalos ülések, kölcsönadott és kölcsönvett könyvek, teljes órarend, órarend és napló az elemi iskola, órarend és napló az iparostanonciskola, napló az iparostanonc iskolai rajzoktatás, órarend és napló a gazdasági (háztartási) iskola részére. — Mindannyi szükséges dolog. Ára puha vászonkötésben 1 kor., kapható minden könyv- és papirkereskedésben és a kiadó *Ádám Herman* könyvnyomdájában, Budapest, I., Krisztina-körut 77.

Új népiskolai irkák. *Dobos János* szék. főv. tanító „Számolási gyakorlatok” című I. és II. számú irkái, amelyeket az 1904-ik évi budapesti orsz. tanszerkiállítás bíráló bizottsága és a nm. m. kir. vallás és közokt. miniszter 109541—904 sz. a. elismerő kitérítésben is részesítette, újabb és javított kiadásban jelentek meg. Az I. számú füzetek az egyszeres szemléltető táblázatával az el. isk. második, a II. számú füzetek pedig nemcsak az el. isk. III.—VI. osztályában, hanem az ismétlő- és ipariskolában, sőt a középiskolák alsóbb osztályaiban is használhatók sikerrel. A II. számú füzetekhez segédtáblák vannak csatolva, melyek a közönséges és tizedestörteket vonzó alakban szemléltetik és egyáltalán a népiskolai számtantanítást közelebb viszik a gyakorlati élethez, illetve bekapcsolják a középiskola tantervébe. Szerző vezérkönyvecskét is irt az irkákhoz, melyekből mutatványpéldányokat bárkinek küld a kiadó, *Dobó Ede* papirkereskedő Budapesten, VII., Erzsébet-körut 28. Az irkákat, minl a népiskolai számtantanítás egyik modern segédeszközét, melegen ajánljuk minden tanférfitü figyelmébe.

Hymen. Erdemes tagtársunknak, *Barta* Fülöp veszprémi tanítónak Katinka leányát aug. 21-én vezette oltárhoz Kővári Herman úr. — Derék tagtársunknak, *Mendl* József párkányi igazgatónak Margit lányát e napokban jegyezte el *Kollár* László ur Csepregről. — Fiatal tagtársunk *Lendler* Izidor losonei tanító e napokban jegyezte el *Kohn* Hermina zongoratanárnőt Pápáról. — Derék tagtársunknak *Láng* Ignác szakcsi tanítónak leányát Arankát e napokban jegyezte el *Sattler* Rezső úr Kaposvárról. — Gratulálunk a fiatal pároknak és az örömszülőknek!

* **Der Wunderrabbi.** Dráma a hazánk északkeleti részén lakó zsidóság életéből. Irta *Galgóci* Ábrahám galgóci tanító. Kapható a szerzőnél. Bolti ára bérmentve 2 korona. Tanítók legalább 10 példány elárúsítása után 10% engedményt kapnak.

Első Leánykiházasítási Egylet m. sz. Gyermekek- és életbiztosító-intézet Budapesten VI. Teréz-körút 40-42. Alapított 1863. évben. Folyó év július havában 1,432,600 K értékű biztosítási ajánlat nyújtott be és 1,214,200 K értékű új biztosítási kötvény állított ki. Biztosított összegek fejében 54.605 K 70 fillér fizettetett ki. 1905. január 1-től július 31-éig bezárólag 9026.000 K értékű biztosítási ajánlatot nyújtottak be és 7.541.200 K értékű új biztosítási kötvényt állítottak ki. Biztosított összegek fejében 516.011 K 39 fillért fizettek. Ezen intézet a gyermek és életbiztosítás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb díjtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Megjelent pazar nyomdai kiállításban, gazdag közigazgatási és szépirodalmi tartalommal és remek illusztrációkkal az

Izraelita Családi Naptár

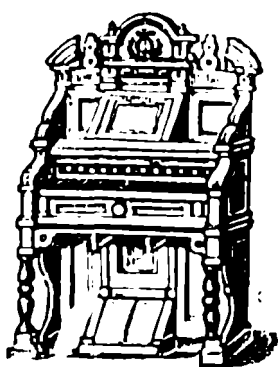
III. évfolyama az 5666. (1905—6) évre.

Szerkeszti és kiadja: *Ötvös Károly.*

Bolti ára: a fővárosban 1 kor.; vidékre, bérmentve: 1 kor. 20 fillér.

☛ Tanítók, mint viszonteladók — legalább 5 példány rendelése mellett 25% kedvezményben részesülnek. ☛

Megrendelhető a szerkesztő-kiadónál: Budapest, VIII. ker., Kerepesi-ut 9/B.



HARMÓNÍUMOK mindkét rendszer szerint a legolcsóbban szállít:

PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA

Budapest, VIII. József-körút 15. szám.

Árjegyzék ingyen és bérmentve. *☛☛☛* Tanerőknek külön százalékedmény.

HORÁNSZKY JÁNOS

állat-präparator és tanszerkészítő

Budapest, Kossuth Lajos - utca 16.

Állatok, madarak tömése, valamint iskolák részére mindenféle állat, madár, növény és minden präparatori tanszerek nagy raktárból legolcsóbban kaphatók.

ARANYOSI MIKSA

felső kereskedelmi iskolája

Budapesten, V. Nagyköröna - utca 13. szám.

Allamérvényes bizonyítványok.

Egyévi önkéntességi jog.

Az intézet internátussal van összekötve.

Előjegyzés a szünet alatt is. — Prospektus kívánatra ingyen és bérmentve.

Ajánlható cégek.

Weisz Salamon Budapest, Népszínház-utca 25. Ajánlja nagy raktárát üveg, porcellán és lámpa árukban. Épületüveges. Képrámák nagy választékban.

Müller Testvérek, Budapest. Vegyészeti gyár. Tinta, tus és aquarell-festék gyártmányai a legjobbak.

Weisz Sándor Budapest, Ferenciek-bazára 19. Jutányos áron készít elegáns szabásu uri ruhákat. Angol és francia ruhaszövet raktár.

ELSŐ MAGYAR  ACÉLIRÓTOLL-,
TOLLSZÁR- ÉS INDIGÓ  MÁSOLÓ PAPIRGYÁR
SCHULER JÓZSEF, BUDAPEST

Gyár: X. Gyömrői-út 61. — Iroda: VI. Dalnok-utca 26.

Gyártmányai: Acélirótollak, tollszárak, iratkapcsok rajzszegek; indigo- és színes másolópapírosok, fényérzékeny - másolópapírosok pozitív és negatív eljárásához, rajzmásolópapírosok, olajlapok, cerosin- és viaszpapírosok.

Pártoljuk a honi ipart!!

Az igaz magyar gazdasszony nem küldi már ruháit külföldre tisztítás és festés végett, mert

Beierl József

műfestő és vegytisztító

Budapest, VI. Király-utca 8.
az udvarban

a legjutányosabban és legpontosabban vegytisztít és fest bármilyen uri és női szövet-, selyem-, bársony- és csipke-ruhát. **Csipke- és szövetfüggönyök tisztítása.** — Vidéki megrendelések gyorsan, pontosan és jutányosan eszközöltetnek.

Főüzlet:

Budapest, VI. Király-utca 8.
az udvarban.

Gyűjtőtelep:

Budapest, VI. Múzeum-körút 31.
Ujpest, Kemény Gusztáv-utca.

•  **Tanerők és hitközségek a bélyegzőknél 20% engedményben részesülnek.** •

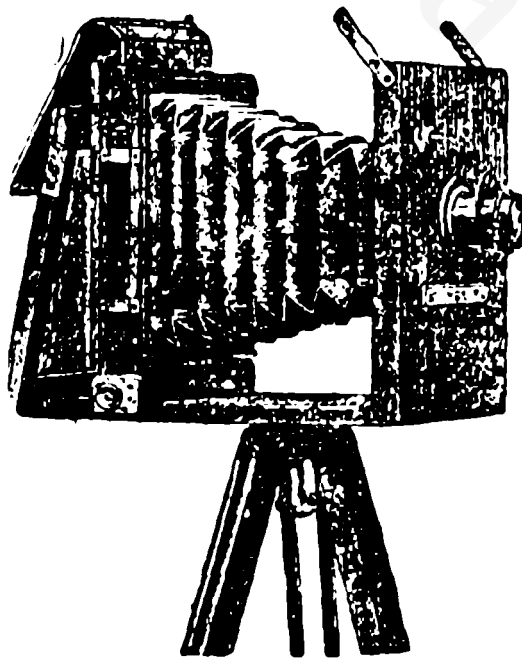
CZIGLER ÉS SCHLESINGER

LÁTSZERÉSZEK

Budapest, VII. Kerepesi-ut 36. szám (a Klauzál-utca sarkán).

Iskolák részére ajánlják
fizikai és rajzeszközök
dús raktárát.

Legjobb gyártmányu színházi, táborig, tengeri és vadászati távcsöve.



Valódi hegyi kristály-szemüvegek, csiptetők, lorgnettek, szaru, acél, teknősbéka, arany, ezüst és nikkal foglalással.

Nagy választék
hő- és légsúlymérőkben,
vizmérlegek- és szalagmérőkben.

Fényképező gépek és a hozzávaló kellékek
a legolcsóbb áron kaphatók.

Ruggyanta és rézbélyegzők, pecsétnyomók és vésnöki cikkek a legszebb kivitelben készítettnek.

Használt látszerészzi tárgyak kicserélése. — Javítások gyorsan és pontosan eszközöltetnek.

•  **Tanerők és hitközségek a bélyegzőknél 20% engedményben részesülnek.** •

Tanerők és hitközségek a bélyegzőknél 20% engedményben részesülnek.

Tanerők és hitközségek a bélyegzőknél 20% engedményben részesülnek.

IFJ. NAGEL OTTÓ

*könyv-
kiadóhivatala*

Budapesten, VIII. Múzeum-körút 2. szám.

Igen tisztelt Tanító Úr!

Jelen tiszteletteljes soraimmal bátor vagyok tanító Úr szives figyelmét alant felsorolt kiváló tankönyveimre felhívni s a vezetése alatt álló iskolában tankönyvül való alkalmazás céljából ajánljani.

Ahn Ferenc dr. Gyakorlati tanfolyam a német nyelv gyors és könnyű megtanulására. Az eredeti után írta Nagy Lajos. I. rész. 13. kiadás, kötve 80 fill. II. r. 5-ik jav. kiad. 80 fillér. Mindkettő egybek. 1.60. — **Barna J.** Magyarország története, párhuzamosan alkotmányunk vázlatával és a főbb világesemények függelékével. Az újabb miniszt. tanterv alapján [népisk. haszn. 7. kiad., kötve 60 fill. — **Magyarország története.** Az újabb miniszteri tanterv alapján a népiskolák V. osztálya számára, 8. kiadás, kötve 60 fill. (Ált. enged. 21.462. sz. a.) — **Füredi Ignác.** Számítási példatár népiskolai használatra, átnézte Bárd Rezső. Magyarázó jegyzetekkel és megoldásokkal a II. oszt. számára, 7. jav. kiadás, kötve 40, a III. osztály számára, 7. jav. kiadás, kötve 40, a IV. oszt. számára, 5. jav. kiad., kötve 40 fill. (Enged. 85.824-91. sz. a.), az V. és VI. osztály számára, 3. jav. kiad., kötve 72 fillér. (Engedélyezve 2.789-1905. sz. a.) — **Gáspár Ignác.** Első oktatás a földrajzban. A népiskolák közép-osztályai számára, 12 ik jav. kiadás, 63 képpel, kötve 64 fillér. (Ált. eng. 17.358-88 sz. a.) — **Elemi földrajz.** I. rész a népiskolák III. és IV. osztálya számára, 2. jav. kiadás, 66 képpel, kötve 48 fill. (Ált. eng. 17.358-88. sz. a.) — **Elemi földrajz.** II. rész a népiskolák V. és VI. oszt. számára, 64 képpel, kötve 64 fill. (Enged. 17358-88. sz. a.) — **Halász Nátán.** Zsidó hit- és erkölcsstan. Különös tekintettel a gyakorlati vallásos életre. Középiszkolai növendékek és a család használatára. I. rész. 2. kiadás 80, II. rész 80 fill. — **Zsidó hittani katekizmus fiúiskolák számára.** I. rész, k. 72, II. rész, k. 60, III. rész, k. 84, IV. rész, k. 90 fill. — **Zsidó hittani katekizmus leányiskolák számára.** I. rész, 4. kiad. kötve 60, II. rész, 3. kiad., kötve 50, III. rész, 3. kiadás, kötve 70, IV. rész, 2. kiadás, kötve 70 fillér. — **Ploetz K. dr.** Elemi francia nyelvtan. Szerző „Elementarbuch“ című művének 33. kiadása után átdolgozta Nagy Lajos. I. rész, 2. jav. kiad. kötve 88 fill., II. rész, 2. jav. kiadás, kötve 88 fill. Mindkét rész egybekötve, 2. jav. kiad., kötve 1 kor. 60 fill. (Enged. 17358-84. sz. a.) **Syllabaire française.** A francia nyelvtanítás első foka. Írta Isoz Emil. (Min. enged. alatt) 2.— kor. — **Conjugaison française.** Második fokozat a francia nyelvoktatásra, olvasókönyvvel és szótárral. II. rész, ford. Kubinyi F. Á. Kötve 1.60. — **Tomcsányiné Czukrász Róza.** Phonomimikai előgyakorlatok az olvasás és írás tanításához. Öt fali olvasótáblával 4. kiadás 2 kor. 40 fill. — **Tomcsányi János.** Kézirat olvasási gyakorlatok a fogalmazás és kéziratolvasás tanításához, füzve 80 fill. — **Velösy Lipót.** Földrajzi eredménytár, az elemi iskolák III. osztálya számára, kötve 30 fillér. — **Gyakorlatok a helyesírás és fogalmazás tanításához.** Az elemi iskola összes osztályai számára külön-külön csoportosítva, füzve kor. 2.— — **Zsengeri S. dr.** Irálytan alsófoku ipariskolák számára, kötve 80 fill. (Által. enged. 13450-90. sz.) — **Héber ABC- és Olvasókönyv.** Kötve 32 fillér. — **Hittani hármaskönyv** nép-, polgári és középiszkolai zsidó tanulók számára. I. rész, 16. jav. kiadás. Népiskolák számára. Palestina térképével és földrajzi vázlatával, kötve 60 fillér. II. rész, 5. kiadás. Polgári- és középiszkolák számára, 5. jav. kiadás, kötve 1 kor. **Barmiczva oktatás.** Izr. tanítók és tanulók számára, kötve 1.—.

Tankönyveim számos kiadásban láttak már napvilágot, mi használhatóságuknak és kiválóságuknak egyik legfényesebb bizonyítéka. Nem vélek szerénytelenséget elkövetni, midőn mélyen tisztelt Tanító Urat arra kérem, hogy a következő iskolai tanévben a fent elsorolt tankönyvek közül méltóztassék a megfelelőket kiválasztani.

Ezen tankönyvek bevezetése esetén és közvetlen nálam eszközölt megrendelések alkalmával mindazon kedvezményeket nyújtom, melyeket más kiadók ajánlanak föl és ingyenpéldányokat szegény tanulók számára rendelkezésre bocsátok megfelelő számban.

 **Mutatványpéldányokkal szivesen szolgállok.** 

Cégemnél egyébiránt bármely tankönyvek megrendelhetők s vidéki megrendeléseket gyorsan és pontosan teljesítek. Legyen szives t. Címed cégemet bizalmával és megrendeléseivel megtisztelni, igen örvendének, ha ez időtől fogva kellemes üzl. összeköttetésbe léphetnének.

Budapest, 1905. szeptember hó 1-én.

Hazafias tisztelettel

ifj. Nagel Ottó.

A t. Igazgató és Tanító urakat kérjük a használandó tankönyveket e jegyzékből kiválasztani!

Általánosan engedélyezett népiskolai tankönyvek.

a Franklin Társulat, Lampel R. (WODIANER F. és FIAI) könyvkiadó vállalata.

IV., Egyetem-utca 4. sz. BUDAPEST. VI., Andrassy ut 21. sz.

Izr. vallástan.	Enged. szám	Klingenberg Lengyel-től (Magyar nyelv- és irálytan) V - VI. oszt.	Enged. szám	
Kis-biblia. Csukási F. és Schön F.-től		1 kor.	19275—1891	
I. könyv 80 fil., II. könyv 1 k. 20 fil.		Vargyas E -től	40 fil. 43855—1899	
Bibliai történet, hit- és erkölcsstan.		I. rész II. és III. oszt.	} 2950—1901e	
Gábel J.-től	1 kor. 20 fil.	25 fil., II. rész IV. oszt. 25 fil., III. rész. V—VI. oszt. 25 fil. Egy kötetben		60 fil.
Mózes hit- és erkölcsstan. Hochmuth Á.-től	60 fil.			
Vallástan. Kohn S.-től	1 kor.			
Bibliai történet. Löw L. és Löw T.-től	1 kor.			
Hittan. Ziltz M. rabbi-től	80 fil.			
Magyar abc és olvasókönyvek.		Számtan.		
A magyar gyermek első könyve. Tomcsányiné Czukrász Rózá-tól, Phonomimikai módszer szerint.	50 fil. 3079—1902e	Belicza-Mauritz-től II. 40 fil., III. o. 50 fil., IV. o. 60 fil., V—VI. o. 80 fil.	} 4647—1897	
Hangutánzó képes abc. Gööz József dr.-től	60 fil. 2429—1903e	Faludi J.-től II. oszt. 30 fil., III. oszt. 36 fil., IV. oszt. 40 fil.	} 2991—1895 5143 1899	
Az abc kezdete. Phonomimika szerint. Csáky Elek-től	— fil. 2033—1904e	Lengyel-Schwetz-től II. oszt. 40 fil., III. oszt. 40 fil., IV. oszt. 50 fil.	} 50—1902 31839—1894	
Nemzeti abc. Gööz-Schön-Trajtler-től	40 fil. 16163—1890	Szirmai J.-től II. oszt. 40 fil., III. oszt. 40 fil., IV. oszt. 40 fil., V—VI. oszt. 60 fil.	} 22730—1894	
Ugyanaz állóírással	40 fil. 43574—1892	Több fő- és székv. tanító-tól II. oszt. 30 fil., III. oszt. 30 fil., IV. oszt. 40 fil., V. o. 50 fil., VI. o. 80 fil.)	} 15373—1894	
Deme Károly-tól	50 fil. 1382—1897e	Földrajz.		
Gyertyánffy-Kiss-Radó-tól	40 fil. 19901—1899	Ballagi K.-től IV. oszt. 40 fil., V. oszt. 60 fil., VI. oszt. 50 fil.	} 3929—1899 17358—1888	
Kapi-Pap tól	50 fil. 2095—1900e	Bányai-Schön-től IV. oszt. 60 fil.	} 31812—1894	
Vargyas E. től	28 fil. 71060—1895	Boga K.-től Földrajz osztott IV. oszt. 40 fil.	} 4536—1893e	
Faludi-Szép-től	40 fil. 5187 1897e	” osztatlan 50 fil.		
Magyar olvasókönyvek.		Brózik K.-től IV. oszt. 40 fil., V. oszt. 60 fil., VI. oszt. 40 fil.	} 5308—1898e 22990—1895 3973—1890	
Zsengeri-Gábel-Spitzer-től Zsidó népiskoláknak II. oszt. 70 fil., III. oszt. 85 fil., IV. oszt. 1 kor.		Gamma D.-től IV. oszt. 56 fil.	} 2872—1901e	
Nemzeti olvasókönyv. Gööz-Schön-Trajtler-től. II. oszt. 60 fil., III. oszt. 72 fil., IV. o. 80 fil., V—VI. oszt. 1 kor. 24 fil.	} 4954—1890	Kuttner-Szuppán-tól I. oktatás — Kérdés és feleletekkel 40 fil.	} 52049—1891	
Képes olvasókönyv. II. oszt. 65 fil., III. oszt. 75 fil., IV. oszt. 90 fil.	} 14539—1889 4955—1890	— Általános földrajz 1 kor. 20 fil.	} 15357—1890	
Deme Károly-tól II. oszt. 60 fil., III. oszt. 80 fil., IV. oszt. 1 kor. V—VI. oszt. 1 kor. 40 fil.	} 51879—1895 2990—1897	Mártonffy-Pechán-tól IV. oszt. 48 fil., V—VI. oszt. 72 fil.	} 4453—1896 4622—1897e	
Gyertyánffy-Kiss-Radó-tól II. oszt. 60 fil., III. oszt. 75 fil., IV. oszt. 80 fil., V—VI. oszt. 1 kor. 50 fil.	} 4955—1890 17358—1888	Vargyas E.-től I. rész III IV. oszt. 35 fil., II. rész V—VI. oszt. 35 fil. Egy kötetben 60 fil.	} 3594—1900e	
Szirmay József-től II. év 60 fil., III. év 60 fil., IV. év 1 kor., V—VI. év 1 kor. 20 fil.	} 52038—1891 18344—1893	Vargyas E.-től 40 fil. 21456—1890		
Bánhegyi Emericzy-től Népiskolai tankönyv olvasmányokkal 1 kor. 20 fil.	19272—1891	Biharmegye Sipos-Gamma-tól 60 fil. 1790—1900		
Györffy János-tól Falusi iskolák olvasó- és tankönyve 88 fil.	31047—1896	Borsódmegye Hidvégi B-től 40 fil. 118—1901e		
Magyar nyelvtanok.		Pestvármegye Hasza J.-től 60 fil. 3685—1901e		
Almásy J.-től II. oszt. 36 fil., III. oszt. 48 fil., IV. oszt. 48 fil., V—VI. oszt. 88 fil.	} 4966—1897e 249—1900e 4966—1897e 5106—1899e	Szatmármegye Alexi K.-től 60 fil. 1478—1898		
Böngérfi-Peres-től II. oszt. 25 fil., III. oszt. 25 fil., IV. oszt. 35 fil., V—VI. osztály 40 fil.	} 21445—1890	Temesmegye Dobján L.-től 60 fil. 46834—1891		
Belicza J.-től II. oszt. 35 fill., III. oszt. 48 fil., IV. oszt. 48 fil., V—VI. oszt. 88 fil.	} 50316—1892	Térképek.		
Boronkay K.-től II. oszt. 36 fil., III. oszt. 40 fil., IV. oszt. 48 fil.	} 16382—1892	Magyarország térképe 24 fil. 41890—1885		
Erényi-Balassá-tól 60 fil. 19444—1890		Magyarország Hatsek J.-től 40 fil. 17358—1888		
		Minden egyes megye térképe külön kap- ható. Ara nagyság szerint 30 fillér, 40 fil., 60 fil.	} 1456—1879	
		Méhner-féle megyei térképek, külön-külön 20 fillér		
		Osztrák-Magyar monarchia 40 fil.		
		— domboru 40 fil.		
		Az Osztr.-Magyar mon. térképe 24 fil. 41890—1885		
		Európa térképe 24 fil. 41890—1889		
		Atlasz.		
		Lange Cherventől-től 80 fil.	} 1873—1899	
		Budapesti kiadás 70 fil.		
		Általános atlasz 70 fil. 41890—1885		
		Magyarország története.		
		Ballagi K.—Nagy L.-től 60 fil. 71683—1896		
		Baróti L.-től 70 fil. 4539—1901e		

	I. ok-	Enged. szám	Enged. szám
Kuttner — Szuppán — Laukó-tól	60 fil.	20281—1891	
tatás	40 fil.		
— Kérdés és feleletekkel	65 fil.	9109—1890e	
Sebestyén Gy.-tól	60 fil.	4043—1903e	
Sebesztha K.-tól	32 fil.	379—1901e	
Sebesztha K.-tól (magy.-ném.)	72 fil.	3098—1899e	
Török J.-tól	40 fil.	7487—1890	
Vargyas E.-tól	60 fil.	6322—1890	
Alkotmánytan.			
Csiky K.-tól	48 fil.	5112—1899e	
Hajnóczy K.-tól	40 fil.	17328—1888	
Mayer Miksá-tól	32 fil.	2916—1902e	
Természetrájk.			
Báthory N.-tól	80 fil.	15033—1894	
Kuttner — Szuppán — Kozocsától	80 fil.	52039—1891	
Kuttner-től kérdés és feleletekkel	40 fil.		
Vargyas E.-tól	40 fil.	7487—1890e	
Vargyas E.-tól	60 fil.	14539—1899	
Természettan.			
Bein K.-tól	60 fil.	3669—1890	
Ertl H.-tól	60 fil.	2054—1901e	
Heller A.-tól	80 fil.	15354—1890	
Kuttner — Szuppán tól	72 fil.	1860—1899e	
Miklós G.-tól	88 fil.	46239—1892	
Vargyas E.-tól	52 fil.	57647—1883	
Gazdaságtan.			
Dobóczy L.-tól Fiúiskola III—IV. oszt. 40 fil., V—VI. oszt. 40 fillér,	767—1901e	474—1900e	
— Leányisk. III—IV. oszt. 40 fillér, V—VI. oszt. 40 fillér.	767—1901e	53162—1891	
— Gyümölcsenyésztés	48 fil.	33738—1895	
Egészségtan.			
Balogh T. dr.-tól	40 fill.	6709—1890	
Csapody — Gerlóczy-tól	48 fill.	347—1901e	
Ének.			
Hortobágyi — Könyves — Szabó-tól I. o. 20 fill., II. oszt. 30 fill., III. oszt. 36 fill., IV. oszt. 40 fill., V. VI. oszt. 60 fill.	21888	1891	
Erődi Ernő től Dalok az isk. 36 fil.	22285—1865		
Erődi Ernő. Ünnepi daloskönyv 50 fil.	1296—1900e		
— Ezüst hárfá I. rész 1 kor. 60 fil.	4275—1901e		
Kapi Gyula. Dalkönyvecske 40 fil.	17358—1888		
Sztankó B.-tól Daloskönyv. I. rész) I—II. oszt. 35 fil., II. rész III—IV. o. 60 fil., III. rész V—VI. oszt. 60 fil.)	17979—1891		
Szépírás.			
Vajda P.-tól magyar 30 fil.)	25924—1889		
— Magyar-német 40 fil.)			
— Allóírás 80 fil.	57645—1893		
— Rondírás 80 fil.	4590—1890		
Rajz.			
Velösy L.-tól I—II. oszt. 24 fil., III. oszt. 50 fil., IV. oszt. 50 fil., V. és VI. oszt. 72 fil.)	15316—1894		
— Utmutatás 30 fil.			
Vargyas-féle olcsó iskola-könyvtár.			
Egy tanítóval bíró falusi népiskolák számára. Egy-egy füzet ára 20 fil.			
I. Magyar Nyelgyakorló. II. Számológönyv. III. Földrajz. IV. Magyarok története. V. Természetrájk VI. Természettan. VII. Alkotmány. VIII. Gazdaságtan. IX. Egészségtan. X. Iskolai köszöntök.			
Német abc.			
Faludy-Szép-től	64 fil.	33697—1896	
Földes (Feichlinger) A.-tól	50 fil.	4876—1897	
Kurz S.-tól	50 fil.	51337—1892	
Kurz-Zsengeri-től izr. iskoláknak 50 fil.			
Pós-Frühwirth-Kund-tól	50 fil.	17358—1888	
Szirmai J. és Mayer A.-tól	50 fil.)	25443—1891	
— Allóírással 50 fil.)			
Több székesföv. tanító-tól	60 fil.	22371—1894	
Német olvasókönyvek.			
Faludy-Szép-től II. rész. 80 fil., III. rész 96 fill.)	33697—1895		
Gábel-Spitzer-Zsengeri-től izr. iskoláknak II. oszt. 70 fil., III. o. 85 fil., IV. oszt. 1 kor.			
Gyertyánffy-Kiss Radó-tól II. o. 65 fil., III. oszt. 80 fil., IV. oszt. 90 fil.)	5310—1890	25288—1891	
Györfly-Schultz. Lehr und Lesebuch für Landschulen 96 fil.	1474—1901e		
Hetzel S.-tól I. rész 40 fil., II. rész 56 fil., III. rész 66 fil.)	5406—1898e	723—1901e	43293—1891
Klingenberg J.-tól Német olvasó- és nyelgyakorlókönyv. III—IV oszt. 1 kor.	5350—1898		
Politzer-Frühwirth-Pós-tól II. évf. 70 fil., III. évf. 1 kor. 10 fil., IV. évf. 1 kor. 20 fil., V. és VI. évf. 1 kor. 40 fil.)	19144—1890		
Szirmai-Klein-Mayer-től II. évf. 60 fil., III. évf. 80 fil., IV. évf. 1 kor., V. évf. 1 kor. 20 fil., VI. évf. 1 kor. 40 fil.)	18144—1890	19271—1891	17358—1888
Több székesföv. tanító-tól II. rész 80 fil., III. rész. 90 fil.	22371—1894		
Magyar abc németeknek.			
Bakó-Frühwirth-Pós-tól I. II. évf. 60 fil.	51647—1891		
Gockler L.-tól	40 fil.	4695—1900e	
Mártonffy M.-Gockler A.-tól	60 fil.	1863—1898e	
Magyar olvasókönyv németeknek.			
Bakó-Frühwirth Pös-től Magyar nyelvtan és olvasókönyv. I. rész I. II. oszt. 60 fil., II. rész III. oszt. 60 fil., III. rész IV. o. 80 fil., IV. rész V. és VI. oszt. 1 kor. 10 fil.)	51647—1891	17358—1888	59430—1896
Mártonffy M.-Gockler A.-tól III. oszt. 60 fil., IV. oszt. 90 fil., V—VI. oszt. 2 kor.)	580—1897e	1258—1897e	51880—1895
Német nyelvtan.			
Szabó (Spitzer) L.-tól	80 fil.	1487—1901e	
Klingenberg J.-tól I. rész 50 fil., II. rész 1 kor.)	49938—1891	8164—1892	
Erényi M.-tól	1 kor. 20 fil.	4873—1899e	
Szirmai J.-tól Nyelvképzőiskola. I. r. 40 fil., II. rész 40 fil., III. rész 60 fil., IV. rész 1 kor. 20 fil.)	18144—1890	17358—1888	
Gyakorlati feladatokkal	80 fil.	3299—1895	
Deutsche Sprachlehre.			
Hetzel S.-tól	60 fil.	34825—1891	
Klingenberg J.-tól I. rész III. osztály 60 fil., II. rész IV. és V. o. 80 fil.)	18144—1800		
Langraf M.-tól I. rész 72 fil., II. rész 72 fil.)	1682—1899e	15035—1894	
Mendl L.-tól	80 fil.	51336—1892	
Értesítő könyvecskék.			
Hungária értesítő. Az 1901. évi utasítás mintája szerint 10 fil.			
Elemi iskolai rendtartási szabályok és értesítő, összeállította Vargyas Endre kir. tanfelügyelő 10 fil.			
Népiskolai értesítőkönyvecske és rendszabályzat	10 fil.		
Mazurek Pál Család- és iskolai tudósító 20 fil.			

Van szerencsénk fiszteletteljesen szives tudomására juttatni, hogy a

Pesti Izraelita Hitközség kiadványai

a mai naptól kezdődőleg a mi kezelésünkbe mentek át. A munkák a következők:

Vallástani iskolakönyvek.

- | | | | | | | |
|-----------|---|--|-----|-----|---|------|
| 1. szám. | Szemelvények a zsoltárok könyvéből. | Bevezetéssel, tárgyi és nyelvi magyarázatokkal. A pesti izr. hitközség megbízásából szerkesztette dr. Frisch Armin. Ára kötve | --- | --- | K | 2.— |
| 2. szám. | Szemelvények a prófétai könyvekből. | Bevezetéssel, tárgyi és nyelvi magyarázatokkal. A pesti izr. hitközség tanterve nyomán szerkesztette dr. Frisch Armin. Ára kötve... | --- | --- | K | 2.50 |
| 4. szám. | Izrael története. | I. kötet. Bibliai történet a honfoglalásig. Olvasmányokkal, héber szentírási szemelvényekkel és nyelvi magyarázatokkal írta: Stern Ábrahám tanár. Ára, kötve | --- | --- | K | 1.80 |
| 5. szám. | Izrael története. | II. kötet. A honfoglalástól az első templom elpusztulásáig. Olvasmányokkal, héber szentírási szemelvényekkel és nyelvi magyarázatokkal A pesti izr. hitközség megbízásából írta Stern Ábrahám tanár. Ára kötve | --- | --- | K | 2.— |
| 6. szám. | A zsidók története. | I. kötet. A babiloni fogságtól a talmud befejezéseig. A pesti izr. hitközség megbízásából írta: Schön Dávid, középiskolai vallás-tanár. Ára kötve | --- | --- | K | 1.40 |
| 7. szám. | Zsidó vallástörténet. | I. kötet. A pesti izr. hitközség megbízásából írta: dr. Neumann Ede nagy-kanizsai főrabbi. Ára kötve... | --- | --- | K | 1.60 |
| 8. szám. | Zsidó vallástörténet. | II. kötet. A pesti izr. hitközség megbízásából írta: dr. Neumann Ede nagy-kanizsai főrabbi. Ára kötve | --- | --- | K | 1.60 |
| 10. szám. | Az izr. vallásoktatás elemi iskolai vezérfonala. | I. rész. A községi népiskolák I. osztályú növendékei számára a pesti izr. hitközség megbízásából szerkesztette: Kondor Ignác vallásitanító. Ára kötve... | --- | --- | K | —.60 |
| 11. szám. | Az izr. vallásoktatás elemi iskolai vezérfonala. | II. rész. A községi népiskola II. osztályú növendékei számára a pesti izr. hitközség megbízásából szerkesztette Révai Miksa vallásitanár. Ára kötve | --- | --- | K | —.64 |
| 12. szám. | Az izr. vallásoktatás elemi iskolai vezérfonala. | III. rész. A községi népiskolák III. osztályú növendékei számára, a pesti izr. hitközség megbízásából szerkesztette Győri Adolf vallásitanár. Ára kötve | --- | --- | K | —.66 |
| 13. szám. | Az izr. vallásoktatás elemi iskolai vezérfonala. | IV. rész. A községi népiskolák IV. osztályú növendékei számára a pesti izraelita hitközség megbiz. szerkesztette: Weber Soma vallásitanár. Ára kötve ... | --- | --- | K | —.80 |
| 14. szám. | Vallásitan. | Az elemi népiskola VI. osztálya, valamint az alsófoku ipar- és kereskedelmi iskolák számára, a pesti izr. hitközség megbízásából írta: Lévai Izor vallásitanító Ára kötve... | --- | --- | K | 1.60 |
| 18. szám. | Az izr. vallásoktatás polgári iskolai vezérfonala. | A községi polgári iskolák III. osztályú növendékei számára. A pesti izr. hitközség megbiz. szerkesztette: Schön Dávid középiskolai vallásitanár. Ára kötve | --- | --- | K | —.60 |

Midőn a „Pesti izr. hitközség“ kiadványaira ismételtelen felhívjuk szives figyelmét, egyuttal ajánljuk az izr. iskolák számára irt következő tankönyveket:

Magyar olvasókönyv zsidó népiskolák számára. Szerkesztették dr. Zsengeri Samu, Gábel Jakab, Spitzer Bernát. A II. osztály számára 70 fillér; a III. osztály számára 85 fillér; a IV. osztály számára 1 kor.

ABC und Lesebuch für jüdische Schulen bearbeitet und den Gabel-Spitzer'schen Lehrbüchern angepasst von Kurz Sámuel und Zsengeri Sámuel dr. Ára 50 fill.

Deutsches Lesebuch für die jüdischen Volksschulen von Gábel Jakab, Spitzer Bernát és Zsengeri Samu dr. A II. osztály számára 70 fill.; a III. osztály számára 85 fillér; a IV. osztály számára 1 korona.

Bibliai történet hit- és erkölcsitan. Elemi, polgári és középiskolai zsidó tanulók számára. Irta Gábel Jakab. Ára 1 kor. 20.

Mózesi hit és erkölcsitan az elemi és felső népiskolák számára. Irta Hochmuth-Szép. Ára 60 fillér.

Vallásitan az izr. ifjuság számára. Irta Kohn Salamon. 3. kiadás. Ára 1 kor.

Bibliai történet. Zsidó tanulók számára. Irta Löw Lipót és Löw Tóbiás. 10. kiadás. Ára 1 kor.

Hittan az izraelita népiskolák alsóbb osztályai számára Ziltz Mór rabbi-tól. 12. kiadás. Ára 60 fill.

A felsőbb oszt. számára átnézte Füredi Ignác. 5. kiadás. Ára 80 fillér.

Megrendelhetők a _____

LAMPEL R. KÖNYVKERESKEDÉSE Budapest, VI.
 (WODIANER F. és FIAI) RÉSZVÉNYTÁRSASÁG-nál _____ Andrásy-út 21.

Sasvári Béla Héber hangoztató- és olvasókönyve, valamint

olvasótáblái

csakis a szerzőnél Pécssett rendelhetők meg.

A könyv bolti ára 44 fillér, tanítóknak 37 fillér.

Az olvasótáblák nettó ára 2 kor. 40 fillér.

Megjelent és *Singer és Wolfnernél*, VI. Andrassy-út 10. sz.
kapható

Dr. Weisz Miksa: **KIS BIBLIA.**

Bibliai történet a honfoglalásig, tekintettel az egyetemes tantervre. Második, javított kiadás. Közép és polgári iskolák I. oszt. részére. — Ára 1 korona.

Dr. Weisz Miksa:

IZRAEL TÖRTÉNETE

a honfoglalástól a birodalom bukásáig. A VI. község-kerület tanterve nyomán. — Második, javított kiadás. Közép- és polgári iskolák II. oszt. számára.

Ára 1 korona 20 fillér.

Megjelent új kiadásban.

A zsidók története.

A biblia befejezésétől a mai korig. Különös tekintettel a magyar zsidók történetére.

A középiskolák felső osztályai és a tanítóképzők számára.

Irodalmi szemelvényekkel. *Dr. Kayserling M.* könyve nyomán.

Irták: Czukási Fülöp és Schön József.

II. javított kiadás.

Kapható a kiadóknál:

SINGER és WOLFNER könyvkereskedésében,
VI., Andrassy-út 10. sz.

SINGER és WOLFNER könyvkereskedése

Budapest, Andrassy-út 10.

Elemi iskolai könyvek jegyzéke osztályok szerint csoportosítva.

	I. osztály.	kor. fill.
Müller Adolf, Magyar ABC és olvasókönyv (az izr. tanító-egyl. kiadv.) ...		—40
Müller Adolf, Héber ABC és olvasókönyv		—40
Schütz Manó, Első héber hangoztató és olvasókönyv „ „		—40
Herczog Emil, Német ABC és olvasókönyv „ „		—40
	II. osztály.	
Barna, Magyar olvasókönyv bekötve (az izr. tanító-egyl. kiadv.) ...		—64
Radó, Magyar olvasókönyv		—64
Czukási, Bibliai történet. II. osztály számára (az izr. tanító-egylet kiadv.) ...		—50
Sebestyén-Pfeiffer, Magyar nyelvtan II. oszt.		—30
Mendl Német olvasókönyv		—64
Deutsches Sprachbuch I rész		—40
Német nyelv- és olvasókönyv a magyar ájkú népiskolák számára I. rész kötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve		—60
Mózes I. könyve, magyar fordítással, bekötve (az izr. tanító-egyl. kiadv.)		—80

Imakönyv, (az izr. tanító-egyl. kiadványa) 24. tetemesen jav. és imarendi utmutatóval	
bővített kiadás, bekötve	80
Deutsch Henrik fordításával bekötve (az O. i. t. e. által eng. kiadv.)	80 és 120
Székely, számtani gyakorlókönyv II. oszt. számára bekötve	40
Hóos, Dalkönyvecske 1 füzet	30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára I. füzet	50
III. osztály.	
Barna, Magyar olvasókönyv, bekötve (az izr. tanító-egyl. kiadványa)	72
Radó, Magyar olvasókönyv	72
Pfeiffer—Sebestyén, Magyar nyelvtan III. oszt.	40
Mendl, Német olvasókönyv bekötve	72
Deutsches Sprachbuch II. rész	50
Német nyelv- és olvasókönyv a magyarajku népiskolák számára, II. rész kötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa)	72
Mózes II. könyve, magyar fordítással bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadv.)	80
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa)	80
Deutsch Henrik fordításával bekötve	80
diszesebben bekötve (az O. i. t. e. kiadványa)	120
Lakits—Neiger—Kiss Áron, Földrajz bekötve	24
Tergina, Földrajz osztatlan iskolák számára	72
Bárdos, A magyar nemzet története, bekötve	56
Székely, Számtani gyakorlókönyv bekötve	48
Hóos, Dalkönyvecske I. füzet	30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára I. füzet	50
IV. osztály.	
Barna, Magyar olvasókönyv bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa)	90
Radó, Magyar olvasókönyv	90
Pfeiffer—Sebestyén, Magyar nyelvtan IV. oszt.	40
Mendl, Német olvasókönyv bekötve	90
Deutsches Sprachbuch bekötve	72
Német nyelv- és olvasókönyv a magyarajku népiskolák számára III. rész, bekötve (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve	90
Mózes III. és IV. könyve, (az izr. tanító-egyesület kiadványa (kötetje 0.80 fill.) összesen	1 60
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve	80
Deutsch Henrik fordításával bekötve	80
diszesebben bekötve (az O. i. t. e. kiadványa)	1 20
Lakits—Neiger—Kiss Áron, Földrajz bekötve	56
Tergina, Földrajz	48
Bárdos F., A magyar nemzet története bekötve	56
Székely, Számtani gyakorlókönyv bekötve	48
Orbók, Egészségtan bekötve	40
Kogutovicz, Magyarország isk. kézitérképe (Singer és Wolfner kiadása)	40
Hóos, Dalkönyvecske 2. füzet	30
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára. 2. füzet	60
Lerner, Bibliai történet I. rész	60
V. és VI. osztály.	
Radó, Magy. olvasókönyv (az izr. tanítóegyesület kiadványa)	1 30
Mendl, Deutsches Lesebuch bekötve	1 30
Mózes öt könyve, bekötve, kötetenkint 80 fillér, mind az öt rész egy kötetben	4 —
Imakönyv, (az izr. tanító-egyesület kiadványa) bekötve	80
Imakönyv, Deutsch Henrik fordításával, szótárral, vászonba kötve (az O. i. t. e. kiadv.)	1 20
Lakits Neiger-Kiss Áron, Földrajz bekötve	72
Tergina, Földrajz V. és VI. oszt. számára	56
Bárdos, A magyar nemzet története bekötve	52
Tergina, A magyar nemzet története	62
Füredi, Világtörténet	80
Székely, Számt. gyakorlókönyv bekötve	72
Ertl H., Természetrész, kötve	64
Balázs J., Természetan, kötve	72
Irney-Baló, Alkotmánytan, kötve	40
Pollák K., Elemi mértan	40
Mocnik—Orbók, Mértan kötve	48
Hóos, Dalkönyvecske. 2 füzet	34
Major Gy., Módszeres énekkönyv zsidó népiskolák számára. 2 füzet	60
Orbók, Egészségtan bekötve	40
Kogutovicz, Magyarország térképe	40
Lerner, Bibliai történet II. „	60

*Könyvkereskedésünkben kapható bárhol és bárki által
hirdetett iskolai tankönyv.*

SINGER és WOLFNER könyvkereskedése. VI., Andrassy-ut 10. sz.